

STIRPIVM HISTORIÆ
PEMPTADIS TERTIÆ

LIBER TERTIVS,

DE CONVOLVVLIS, ET IIS QVÆ
ALIIS INNITVNTVR STIRPIBVS.

PRÆFATIO.

AD PROXIMVM à Purgantibus ordinem spectant vicinis sese implicantes, & amplexu viuentes. Sunt enim inter has multe purgatoria vi valde efficaces. Sunt & alie non tales, sed quia in circumuolucendo scandendoq; similes, illis coniungenda erant, exceptis tamen leguminibus & cucumerariis, vel ad frugum, vel ad olerum historiam pertinentibus. Tertius igitur hic liber stirpes habet adminiculis egentes, vicinis sese implicantes, aut propè adstantibus innitentes.

DE SCAMMONIO.

CAPVT PRIMVM.

Scammonium.

SCAMMONIO multi ab vna radice exeunt longi tenues & viticulosi cauliculi, quibus vicinos frutices, pedamentave iuxta posita conscendit, ac multis circumuolutionibus amplectitur: folia eius lata & acuminata, læuis Smilacis æmula: flores similes, Calathi quoq; forma, candicantes, paulò minores: radix subest lōga, crassa, candida interiùs, ex qua succus colligitur, qui densatus ad medicinæ vsus seruit.

In calidis pingui exit solo, veluti in Asiæ Myfia, Syria, aliisque similibus. Reperitur & in Creta insula, Bellonio teste.

Verisimile est, vbi suæ spontis est, citò & plurima deinde æstatis parte florere: nam & in Belgio æstiuis mensibus subinde cum flore videri potest.

Græci *σαμμόνια*, Latini ferè Scammonium nominant, ita appellantes non modò stirpem ipsam, sed & densatum concretumq; succum. Dicitur & à nonnullis *σαμβωία ρίζα*, ab aliis *κολοφώνιον*. Officinæ succum crudum quidem Scamoneam: in Cotoneo verò Malo decoctū, Diagridium vocant: quasi *δακρύδιον*, id est, lachrymulam.

Purgat autem hic succus per inferiorem ventrem vehementer, nulli aliorum purgantium medicamentorum potentia cedens. Nulla enim parte, vt Oribasius ait, superatur ab iis quæ agitant & commouent.

Efficat istud non vehementer aliqua calida facultate, sed alia quadam latente totius substantiæ proprietate. Nam gustu quidem nulla in eo caloris vehementia deprehenditur. Cuiusq; siquidem liquori aut rei permisceatur, nullam ei vel amaritudinem, vel acrimoniam, aut alium ingratum saporem communicat, quamobrem nec inter calidissima, vt plerisque videtur, sed inter moderatiùs calida & sicca habendum.

Extergit autem & educit potissimum bilem flauam, serosos item tenuesq; humores, & quandoque pituitam, ventriculo tamen magis quam reliqua omnia medicamenta, vt Paulus tradit, noxium est Scammonium. Mesuës verò non modò vētriculo graue atque molestum, verùm & intestina ipsum abradere, interna viscera erodere, venarum ora dilatare, totiusque

suæ substantiæ essentia cordi visceribusque reliquis obesse sentit. Immoderatum & minùs opportunum idcirco eius vsus animi sequuntur deliquia, ventriculi subuersiones, alui fluores, dysenterix & tenesmi.

Occurritur his malis, eodem auctore, si Scammonium in Cotoneo Malo decoquatur, & muceagine Psilij, Prunorum carne aut succo, alii sive lenti similiter succi permisceatur, addita Mastiche, aut aliquo ex moderatè astringentibus.

Plinius noxam eius tolli posse affirmat admixta Aloë: Scammonium, inquit, dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, præterquam si adiciantur Aloës drachmæ duæ, obolis eius duobus. Quod & Orisatio probatur Synopsen lib. primo: & Collectionum Medicinalium lib. vii.

Veteres Scammonium in Malo Cotoneo etiam decoxerunt, sed omisso Scammonio ipsum Malum edendum præbuerunt, quod absque stomachi subuersione aluum subducit: vt lib. primo De facult. alimentorum Galenus scribit: & 111. De simpl. med. facult.

Officinæ Scammonio in pomo præparato vtuntur, quod, vt diximus, Diagridium vocant, & compositionibus omnibus ferè crudi ac non præparati Scammonij loco admiscunt.

Parantur in iisdem antidota siue electaria duo, satis familiaria, vnum ex Psilio, cuius auctor Mesues; alterum ex Prunis, quod ad Nicolaum refertur inuentorem. Quæ ad ipsius Scammonij temperationem & correctionem excogitata sunt; & ad febres ardentes, ac tertianas, adeoque omnes ex flaua bile morbos commendantur. Mastichem & Bdellium catapotis Cochiis, quæ satis magnam Scammonij quoque admittunt quantitatem, ademit Galenus lib. primo De medic. secundum loca. quod & in cap. de Colocynthide admonuimus, vbi de Mastichi aliisque adstringentibus, quæ ad correctionem vehementius purgantium admisceri solent, latius egimus.

Modus autem Scammonij vel etiam ipsius Diagridij, vt quidem Mesues scribit, à granis est quinque ad x. aut xii.

Seruari potest, eodem auctore, ad annos quatuor. Plinius post bimatum parùm vtile censet. Vtus, ait, bimo; nec ante nec post vtile.

De Smilace læui maiore. CAP. II.

Smilax læuis maior.

SMILACIS herbæ duo apud veteres genera reperiuntur: asperum vnum: læue alterum. De illo posterius, de læui nunc agetur.

Huius autem species aliquot sunt: quæ vno hoc capite comprehendi quidem possunt; sed quia cuique sua nomenclatura, singulas seorsum explicabimus. Eius autem quæ læuis propriè dicitur, vna maior: altera minor est species.

Maior viticulosis ac sarmentosis cauliculis longis ac tenuibus sursum ac deorsum arboribus, fruticibus, vicinisque sepimentis obuoluitur circumligaturque: folio est lato, Hederaeo, sed molliore, læuigatioreque: flores exiliunt candidi, copiosi, rotundi, calathi effigie, colore candidissimi ac Lilia æmulantes: semen angulosum, sordido colore nigricans, exiguis filuestribus Lupinis propemodum simile, capitulo ex tenuibus membranis continetur: radices longæ, crassioribus cirris similes, intus candidiores, hac illac per obliquum, infra terræ tamen superficiem, feruntur.

Reperitur passim circa fruteta & sepes: quæ semel comprehendit loca, ægerrime deserit, adeò pertinacis vitæ radices sunt.

Æstiuis mensibus copiosi dependent flores, nitore conspicui.

Græcis *σμίλαξ λεία*, Latinis læuis Smilax: à Gileno & Paulo Ægineta, etiam *μίλαξ λεία*. Læuis cognominatur, quòd sarmenta eius nullis horreat spinis.

Differt ab hac Dolichus, qui & Smilax hortensis;

tenfis: item & *σμίλαξ* arbor, quam Latini Taxum nominant. Recentior ætas Smilacem hanc, Volubilem maiorem, Campanellam, Funem arborum, Conuoluulum album, & Smilacem læuem maiorem vocat. Plinius similiter lib. XXI. cap. v. Conuoluulum etiam nominat. Existimatur quoque Ligustrum, non quidem frutex, sed de quo Martialis Epigram. libro primo, scribens in Procillum:

*Quadam me cupit inuide Procille
Toto candidior puella cygno,
Argento, niue, lilio, ligustro.*

Et Virgilius Ecloga secunda, hoc carmine:

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Seruius siquidem Virgilij interpres Ligustrum ait, florem candidissimum sed vilissimum. Inter candidissimos autem nullus hoc flore neglectus magis est, aut vilior habetur. Quod si etiam Ligustrum à ligando nomen sortitum, Smilax hæc verè Ligustrum, vicinis etenim omnibus circumligatur ac circumuolutionibus plurimis implicatur. Germani *Windkraut*: Belgæ *Winde* & *Wange*: Galli *Liseron*, *Liset* nominant. Italis est *Vilucchio maggiore*: Hispanis *Campanilla yerna*.

Viribus autem hanc Galenus asperæ Smilaci quodammodò similem esse iudicat. Semen si cum Dorycnio bibatur, infomnia multa turbulenta efficere fertur: auctor Dioscorides. Plinius nullius efficaciam esse herbam censet.

De Smilace læui minore. CAP. III.

Smilax læuis minor.

LÆVIS Smilacis minor species, maiorem satis refert, sed humilior, tenerior, ac omnino minor. tenues illi quoq; & viticulosi cauliculi, nonnulli quorum humi repunt; alij herbas frugesque scandunt, & crebris eas voluminibus reuinciunt: folia oblongiora, Hederaceis minora, mollia ac læuia: flos similiter calachoides, nonnihil odoratus, plurima parte albidus, relucente tamen in eo diluto rubentis purpuræ colore, & radiantis stellæ effigie: semen subsequitur exiguum: radices tenues, candidæ, veluti prioris sparguntur.

Gignitur in cultis aruis frequentius, non raro tamen & in neglectis, ac secus margines agrorum: frugibus pluuioso præsertim cæli itatu molesta.

Floret vnà cum maiore.

Recentiores Volubilem minorem, & Conuoluulum minus appellant: Germani *klein Windkraut*: id est, *klein Winde*: *Petit Liseron* Galli: Itali *Vilucchio minore*. Læuis Smilacis speciem esse, neque aliò referendam, satis manifestum. Non desunt tamen, qui Helxinen esse velint cognomento Cissampelon. Sed pro hac nos aliam ostendimus.

Non est etiam Chamæcissus, quod quandoque suspicari. Tametsi etiam foliorum, ramulorum, & radicum figura & color descriptioni, quæ passim extat, conformes appareant: & flores quia speciosi ac elegantes Leuciois aliquo modo comparari queant: atq; huic *κισσος* nomen non minus quàm Cissampelo conueniat, non idcirco tamen Dioscoridis Chamæcissus. Vires quoque adesse oportet, quæ in hac Smilacis specie desiderantur. Chamæcissus calida & amara foliis est, hæc verò nec amaritudinem nec caliditatem vllam obtinet: gustata siquidem qualitatem nullam exerit, magis frigida quàm calida. Quod hanc nullatenus Chamæcissum esse, abundè ostendit.

Ignaua autem est, nulliusque vsus herba.

De Hedera terrestri, siue Chamæcisso. CAP. IIII.

TERRESTRIS Hedera humilis est herba; à terra non attollitur: vicina non petit adminicula; sed multis incertæ longitudinis, tenuibus, viticulosis, aliquantulum angulosis,

Hedera terrestris.

fis, geniculatis & quandoque subrubentibus cauliculis reptat, hac illac se diffundēs. folia eius non magna sunt, sed lata, rotundiuscula, corrugata, hirsuta, marginibus serrata, è singulis crebro bina: flores cucullati, hiantes, maiores quàm Chamædryos, è cæruleo purpurascens: radices perquam tenues & fibrosæ, subalbidis paulò nigriores. Odore tota est grauiusculo, & sapore amaro.

In cultis pariter ac incultis locis reperitur, ac sæpenumerò umbrosis, iuxta sepes, parietes, & hortorum areas.

Viret non modò æstate, sed & hieme, quouisque anni tempore; ab Aprili autem in multam æstatem flores facit.

Hederam terrestrem vulgò appellant, id est, χαμαίκισος, item & Coronam terræ; Germani Gundeirab: Belgæ Onderhaue: Galli *Lierre terrestre*.

Chamæcissum autem veterum esse, plerique recentiorum non admittunt. Repugnare etenim apparet foliorum figura; cauliculorum longitudo: florum non modò figura, sed & sapor. Chamæcisso siquidem (vt quidem passim extantia exemplaria habent) folia sunt Hederæ tenuiora, oblonga; cauliculi dodrantes; flores similes Leucois, candidiores, tenuiores, gustu valdè amari. Huius verò herbæ folia rotundiora, nequaquam vti Hederæ læuia; late serpentes & ob-

longi cauliculi; flores à Leucois differentes, & minus multò quàm folia, ac exiguum quid tantum amaricantes.

Sed potest ipsa descriptio corrupta esse, ac pro μικρότερα, perperam μακρότερα legi; & quæ sequuntur verba, πικρὰ πρὸς τὴν γῆσιν ἰχυρότερα, posterius esse translata. Facilis & non rarò occurrens huiuscemodi ex vno elemento in alterum lapsus est; & transponuntur quoque quædam aliquando voces à transcriptoribus. Facit in hanc sententiam, quòd Dioscorides folia ischiadicis commendat, ac regium morbum expurgare scribat. Si enim flores amariore, his potius quàm foliis, præsertim purgandi regium morbum, potentia erat tribuenda; veluti Galenum fecisse legitur, quem potuit corrupta Dioscoridis lectio decipisse.

Galenus
deceptus.

Correctionem autem hanc si descriptio admittat, poterit vulgaris terrestris Hedera, veterum esse Chamæcissus: folia respòdebunt Hederaceis minora, tenuiora, & admodum amara: ramuli multum foliosi sunt, qui licet longi ac prolixi, dodrantem tamen vix progrediuntur, quin radículas defigant, ita vt ab ipsis radículis dodrante haud sint longiores.

Flores etià Leucois figura dissimiles, possunt tamen non minus quàm alij quidam differentes, Leucois quoque comparari. Color enim aut venustas floris, comparationis occasionem subinde præbet. Antirrhini flos, Dioscorides ait, similis Leucoio: Sparti luteus veluti Leucoij: Plinio candidus Conuoluuli flos Lilio non dissimilis: Est flos, ait lib. XXI. cap. v. non dissimilis Lilio, in herba, quam Conuoluulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantum referens, ac veluti naturæ rudimentum Lilia facere condiscens. Sunt & ita huius terrestris Hederæ candidiores ac tenuiores, quàm purpurei Leucoij flores. Recognita autem ac restituta Chamæcissi descriptio talis est:

Χαμαίκισος φύλλα ἔχει ὁμοία κισσοῦ, μικρότερα δὲ καὶ λεπτότερα πολὺ, & πικρὰ πρὸς τὴν γῆσιν ἰχυρότερα, κλωνία σπιδομυμία καθ' ἑκάστη φύλλον διπλὴ τῆς γῆς ἐστὶν ἀνθὴ λευκοῖσι ὁμοία λευκότερα καὶ λεπτότερα, id est, Chamæcissus, siue Hedera terrestris folia habet Hederis similia, minora tamen, & tenuiora multò, & in gustu valdè amara: ramulos dodrantes foliis refertos à terra quinque aut sex, flores Leucois similes, candidiores ac tenuiores. Huic haud dissimilem Chamæcissi,

Pliny loci
castigatus

Plinius quoque habet descriptionem lib. XXI. cap. xv. sed tamen non nihil etiam deprauatam. Deſenda autem sunt hæc verba: Spicata est Tritici modo. Vera lectio sic habet: Chamæcissus ramulis quinque ferè foliosa; cum floret, existimari posset alba Viola, radice tenui.

Extant verò & apud Plinium & aliæ Chamæcissi. Est siquidem Chamæcissus Hederæ species, quæ numquam à terra attollitur, ὀπίγαιος dicta. Item Chamæcissus vnifolia, quam pro Cycl-

Cyclamino tertia sibi demonstratum libro xxv. cap. ix. refert.

Chamæcissi item nomenclaturæ variæ inter nothas occurrunt, & aliquot quidem dissimilium stirpium inter se confusæ, ut χαμαιλόκη, κίσσοσ ἀκαρπος, σελινίτις, γῆς σέφανος, Hedera pluuiatica. Chamæleuce autem propriè Tusfilaga est, κίσσοσ ἀκαρπος, Hedera sterilis. Selinitis appellatio multis communis est: γῆς σεράνου, siue Coronæ terræ nomen huic verè debetur, folioso siquidem veluti serpo late sparsis ramulis terram coronat. Hedera pluuiatica rectè etiam appellari potest, nam per pluuiosam cæli tempestatem maximè luxuriat.

Ceterùm facultate Hedera terrestris calida & sicca est, & quia amara, abstergere, & viscera ab obstructionibus liberare potest. Aduersus tinnitus & surditates commendatur auribus imposita. Matthiolus ærugini eius succum permixtum cuniculosis ac fistulosis vlcibus vtiliter adhiberi refert.

Dioscorides Chamæcissi folia ischiadicis trioboli pondere in aquæ cyathis tribus ad dies quadraginta aut quinquaginta pota auxiliari refert: eademque morbum regium expurgare similiter sumpta, ad dies sex aut septem. Galenus omnem (ut diximus) facultatem floribus tribuit: Chamæcissi flos, ait, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat, daturque ex coxendice laborantibus.

De Soldanella.

CAP. V.

Soldanella.

LÆVIS Smilacis generibus venit etiam ascribenda Soldanella. spargit hæc per terram graciles, viticulosos, subrubentes cauliculos, circa quos in longioribus pediculis tolia Hederacea, læuia, splendentia, sed lata, & subrotunda: flores calathi formam similiter referunt, diluto purpureo colore subrubent: semen in rotundis folliculis nigricat: radix oblonga, tenuis. Saporem herba amarum ac subsalsum à natali contrahit solo, nascitur enim in maritimis.

Reperitur verò non modò in Italia, aut Gallia, verùm & in Zelandiæ insulis, Flandriæ ac Hollandiæ littoribus.

Æstiuis mensibus floret.

Recentiores Soldanam & Soldanellam vocitant: Belgæ Zeevinder: id est, Conuoluulum marinum. Dioscoridi est καμάκη παλασσία.

Calida autem & sicca temperie Soldanella est, & tertio quidem excessu, ut amara, salislaginem cum acredine quadam referens, gustabilis eius qualitas ostendit.

Aluum purgat, cruda & aquosa detrahit, hydropicis censetur vtilis, aduersatur tamen ventriculo, torsiones & molestias adfert, plus subinde incommodi, quam auxiliij confert.

Testatur hæc quoque Dioscorides: Tota, inquit, herba stomacho incommoda est, acris, aluum maximè soluit, cocti in ciboque sumpta.

Coquunt cum ea quidam, ad obtundendam acrimoniam, pingues carnes.

De Conuoluulo nigro siue Helxine Cissampelo.

CAP. VI.

AD SMILACIS læuis genus pertinet quoque, quod Conuoluulum dicitur nigrum. Huic pertennes multæ cirrorum instar subrubentes viticulæ, quibus fruticibus, omnibus quæcumque contingit vicinis, sese crebris circumuolutionibus implicat, ab imis ad summa proserpens: folia lata sunt, longa, & acuminata, Hederæ foliis molliora tenuioraque: flores exigui racematim coherent, candiduli: semen triangulare veluti Fegopyri, sed minus & nigro resplendens colore, tenuibus subrubentibus membranis, veluti glumis integitur: radix exigua breuiorque est.

Iuxta

Conuoluulum nigrum.

Plinij locus
animad-
uersus.

Campana caerulea.

Gratum
Nil.

Iuxta sepimenta, & frequenter in vinetis reperitur.

Vindemię tempore semen perficitur, ex quo, nec aliunde, primo Vere succrescit.

Germanis *Schwarzwinde*, id est, Conuoluulum nigrum, aut Volubilis nigra dicitur: nonnullis Volubilis media.

Dioscoridi *ἑλξίνη κισσάμπηλος*: Democrito in Geoponicis, *μαλακόκισσος*: Latine Mollis hederæ. Cissampelos autem cognominatur, non modò ad differentiam alterius Helxines, quæ & Parietaria; verum quòd & Vitibus crebris amplexibus sæpenumerò circumuincitur.

Reperitur huius & multò alia, in exemplari quo Marcellus Vergilius vsus est, descriptio, & appellationes complurimæ: sed Ruellij & Cornarij editiones magis probandæ. Plin. lib. XXI. cap. XVI. non de hac Helxine, sed de Ixine scribit. Exemplaria perperam Helxine pro Ixine habent. Ixine verò Chamæleon albus.

Facultatem autem Conuoluulum istud nigrum compertam aut probatam hoc tempore nullam habet. Dioscorides foliorum Helxines Cissampeli succum, vim habere ait soluendi alium si bibatur.

De Campana Caerulea. CAP. VII.

ACCEDIT læuium Conuoluulorum numero opportunè etiam Càpana vulgò nuncupata Lazura, id est, cærulea. Longos, teneros, viticulososq; hæc promit cauliculos, quibus ponè posita quęcumq; conscendit & amplectitur, crebris sese iis implicans voluminibus: folia lata sunt & angulosa, mollia, vetustis angulosis Hederæ foliis maiora, non in totum læuia, sed nonnihil hirsuta: flores veluti Smilacis læuis, instar Campanule, sed per oras angulosi, & colore in cæruleo purpurei: semen nigricans: radices tenues & fibrosæ.

Peregrina hæc stirps, & aliunde illata, sub finem æstatis, si calida feruensque fuerit, in Belgio flores facit.

Campana, vt diximus, Lazura, & Campana cærulea à recentioribus nuncupatur: aut Conuoluulum cæruleum. Existimatur Ligustrum esse nigrum, cuius meminit Columella lib. X.

Fer calathis Violam, & nigro permista Ligustro Balsama, cum Casia nectens, &c.

Si etenim Smilax læuis maior album est Ligustrum, haud improprie Campana ista, nigrum appellari poterit Ligustrum. Nam è cæruleo purpureus color subinde niger dicitur; veluti Violæ nigræ.

Sunt autem qui hanc Campanam gratum Nil Auicennæ esse volunt, de quo cap. CCCVI. Quod quidem differt ab eo Nil, quod describitur D X I I. cap. Istud enim Isatis Græcorum est: illud verò peregrina ac Indica stirps, vt non modò Auicenna, sed & Serapio testatur.

Sic

Nasturtium Indicum.

Nasturtij Indici flos.

Sic autem Auicenna: Granum Nil quid est? Est Chartamum Indum. Serapio verò, Hab al Nil est granum Indicum; cap. videlicet CCLXXXIII. vbi & ipsum his describitur verbis: Planta eius est similis plantæ Leblab, id est, Conuoluuli; adhærens arboribus duobus brachiis vel tribus: habet ramos & folia viridia, & è radice cuiusque folij est flos coloris purpurei, similis Campanulis in figura sua: & quando cadit flos, dimittit fermen in vaginis (lego capitulis) in quibus sunt tria grana, minora granis Staphisagriæ, læuia. Cui descriptioni conformis Campana hæc Lazura est.

Non desunt verò & aliæ Conuoluulorum species, quæ ad Nil Auicennæ quoque referuntur; quarum semina superioribus annis vir clarissimus Iacobus Antonius Cortusus ad nos misit. Caules vtriusque prælongi, veluti aliorum Conuoluulorum vicinis perticis circumuoluti; & vnus non paucis breuibus spinulis asper, alterius verò absque vllis. folia læuia, lata, haud angulosa; & eius quæ spinis caret, prona parte candicantia; flores elegantis purpurei coloris, semina nigra, læuia ac replendentia. Et possunt & hæc quoque species esse Nil, plures etenim eiusdem generis reperiri nihil prohibet.

Posse verò & huc referri videtur peregrinum quoddam Conuoluuli genus, quod Nasturtium vocat Indicum. Caulis huius teres, tenuis, oblongus, in ramulos plures diuiditur; & pedamentis quibus fulciatur indiget. folia circa ramulos rotunda, tenuia, quibus mediis pediculus subest, veluti Cotyledonis, cuius similia admodum forent multò teneriora, tenuiora ac dilutiùs essent virentia. flos cum Regio dicto flore satis conuenit, sed maior est, & propendens etiam longius habet corniculum, & colore eleganter luteus est, tum & suauiter odoratus.

Hanc autem stirpem raram admodum ac peregrinam videre contigit Coloniae, in horto Christianæ Bertolffæ viduæ ampliss. ac clariss. viri Ioachimi Hopperi, quæ semine ex Hispania allato eam seuit & diligenter excoluit.

Sapore Nasturtium referunt folia, vnde illi nomen; quam ob causam & facultate calidum ac siccum esse apparet.

Ceterum Nil, vt Auicenna quidem, calidum & siccum est ordine primo: à Serapione verò inter tertij ordinis calida & sicca reponitur.

Expurgandi vim habet, ducit crudos crassosq; & pituitosos & melancholicos humores: pellit ventris lumbricos & ascaridas; sed ventrem conturbat, & nauseam facit, vt Auicenna.

Tarde officium præstare Serapio scribit, apud quem plura requirenda.

De Mechoacan. CAP. VIII.

Ad genus peregrinorum Conuoluulorum accedit & quod modò Mechoacan appellatur. Sarmen-
ta tenuia istud promit, & quidem multa longaque, quibus vicinis perticis, fruticibus, aliisque prope consistentibus circumuoluitur ac multiplici nexu implicatur: folia magna è virore nigricantia, lata, acuminata, ad Smilacis læuis accedentia, sed maiora, nonni-
hilque

Mechoacan.

Smilax aspera.

hilique aspera, ac hirsuta: semen nigrum splendens: radix oblonga, crassa, interius candida, gustu exiguam qualitatem praese fert.

Nicolaus Monardis florem huius esse scribit veluti Mali aureae, ex quinque foliis maioribus compositum: e cuius medio instar lobi capitulum exit, ad Auellanæ nucis magnitudinem excrescens, quod intersepiente tenui membrana in duas partes dehiscit, in quarum singulis duo semina Ciceris exigui magnitudine, colore nigra.

In prouincia nouæ Hispaniæ Mechoacan primum fertur repertum: nascitur verò & in Americae continenti, veluti in Nicaragua ac Quito, quod praestantius habetur.

Nomen à prouincia in qua reperitur retinet. Sunt qui existiment Bryoniae esse speciem; sed cum radix non sit amaricans, sed citius ἀπτοε, siue gustabilis qualitatis expers, aut, vt quidam dicit, exqualis, cum Bryonia parum conuenit: Bryoniae siquidem radix valde amara est: iam & forma foliorum, florum, ac fructuum differens. Nonnulli Rha album appellant, nec tamen Rha simile. Ad Scammonium magis accedit, & Scammonium quoddam esse Americanum apparet. repit Smilacis modo, vt diximus, Scammonium: radix & albida & crassa: succus exiguam qualitatem refert: veluti Mechoacan.

Est autem radix Mechoacan in calidi frigidiq; medio, sed tamen sicca. Purgat per inferiorem ventrem, pituitam praecipue, deinde serofos humores. Datur à denarij vnus pondere vsq; ad duorum; & quidem cum vino, aut stillatio alicuius (pro morbi ratione) liquore, vel etiã in carnis iusculo. Vtiliter verò exuberi fertur omnibus, quorũ morbi causa ex pituita & frigido est humore. valet aduersus diuturnos capitis dolores, veteres tussis, respirandi difficultates, coli, renum, yteri, & articulorum dolores.

De Smilace aspera. CAP. IX.

SMILAX aspera multis aculeatis ac spinosis horret exilibus ramulis, quibus per sepes, frutices, ac vicina quaeq; ambiendo amplexandoque ab imis ad summa repit: folium eius est Hederae, absque angulis acuminatum, minus ac durius quam lauis Smilacis; quandoque candidis maculis notatum: flores candidi, odorati: fructus in exiguo racemo instar Labruscae, cum ematuruit rubens leuiterque mordax, in quo semen punice colore nigricans, simile Cannabis: radix longa, aliquantulum nodosa, dura, & in plures diuaticata ramulos.

Exit locis asperis, incultis, circa sepes, margines agrorum, in montibus & conuallibus: in regionibus quidem calidis, vt Italia, Narbonensi Gallia, Hispania, Africa.

Flores Vere, fructus Autumno vel antè paulò maturefcit.

Σμίλαξ

Σμίλαξ τεραχία Græcis appellatur. Gaza Theophrasti interpres Hederam Ciliciam nominat, veluti & Plinius, qui & Nicophoron cognominatam scribit lib. xxxiiii. cap. x. Hetruscis Hedera spinosa, & Rubus ceruinus dicitur: Hispanis Castellanis, vt auctor Lacuna, Zarza Parilla, quasi Rubus viticula, Zarza siquidem, eodem teste, Rubum: Parra autem, Matthiolo interprete, Vitem, & Parilla paruam Vitem siue Viticulam significat. Dicitur & ἑτάππις, λυκάνθεμον, κινόςβατον, ἀνίηστον, ἡλίφρυτον, ἀνατολικόν, δυτικόν, ἐλίδη, & Mergina.

Nonnulli, quam ex Peru Americae prouincia aduectam radicem recentiores Zarzam ^{Zarza} ^{Parilla.} quoque Parillam nuncupant, huius Smilacis radices esse affirmant. Et similem quidem huic Garcias Lopus Lusitanus, sed tamen eandem esse non concedit. Reperiuntur sæpenu- merò similes, quæ tamen vel minimo aliquo discrimine differunt. Differentiam etiam cæli folique diuersa constitutio adfert.

Zarza Parilla Peruuiana peregrina est, & è noui Orbis siue Americae prouinciis infertur. Quæ autem illinc aduehuntur, licet etiam in Europa natis similia videantur & sint, viribus tamen non rarò differunt. Neque enim soli cælique diuersitas, ad formæ modò commutationem aut alterationem facit, sed plurimum etiam ad qualitatum viriumque remissionem aut intensionem confert. Calidis locis enata potentiora ferè odoratoraque sunt, frigidis minùs. Quædam perniciofa translata mitescunt, & vtilia redduntur. Ita Zarza Parilla Peruuiana tamen Smilaci asperæ siue Zarzæ Parillæ Hispaniensi similis, temperati tamen cæli occasione, tum & ipsius soli genio, longè efficacior est, quàm vel in Hispaniis, aut etiam in Africa nata.

Sunt autem Zarzæ Parillæ ex America radices (quæ solæ aduehuntur) longæ, & tenuës, tenuioribus vulgaris Glycyrrhizæ radicibus similes, ab vno complures dependentes quandoque capite, in quibus medius durior neruus: sapore sunt exiguo, & odore non perceptibili præditæ. Feruntur gigni in Honduras Peru prouincia. Nomen à similitudine asperæ Smilacis acceperunt.

Apud indigenas suū ei nomē, quod Latinis spinosam quoque Vitē sonat, Garcia Lopus teste.

Calidi autem & sicci temperamenti sunt, partiumque adeò tenuium, vt earum decoctum quàm facillimè sudorem prouocet. Articulorum capitisque diuturnis doloribus, frigidisque affectionibus auxiliantur; omnibus item malis, citra tamen febrem, profunt, quæ sudore tolli ac curari posse spes est.

Sufficiunt ad curationem pauci dies, leuiore morbo: maius aut diuturnius malum, diuturniorem curationem postulat.

Quæ verò ex Hispaniis aut aliunde Zarza Parilla, siue Smilax aspera adfertur, minùs effi- cax habetur. Commendatur hæc à Dioscoride & Plinio aduersus venena.

Huius folia, inquit Dioscorides, aduersus lethalia medicamenta antidota sunt, siue antè, siue post pota.

De Bryonia alba & nigra. CAP. X.

BRYONIAE duæ sunt (præter siluestrem nonnullis dictam Bryoniam:) vna Alba, alte- ra Nigra cognominatur.

Alba Bryonia multa longa & tenuia sarmenta promit, clauiculas siue capreolos habet in- star Vitis: folia eius lata sunt, quinquangularia, & ad similitudinem Vitium diuisa, sed aspe- riora, hirsutiora, candidioraque: flores exigui, candidi, racemosi: fructus in vuis paruis, qua- rum acini initio virent, maturi rubent: radix prægrandis est, longa & crassa, altè descendens, ex albido sublutei coloris, gustu perquam amaro & ingrato. Sepimenta, dumos, frutices scan- dit & superat, non tamen aliorum modo circumplicando se, sed clauiculis suis vicina omnia apprehendendo, iisque se diuersimodè innectendo ac implicando.

Similis huic Bryonia est nigra: tenuibus siquidem & viticulosus cauliculis, foliis, capreolis, floribus, vuarum acinorumque figura, radice mole & quantitate priorem refert: sed acini per maturitatem nigricant; radix quoque foris subnigra, interiùs buxæo pallet colore. Arbu- storum hæc, sepium dumorumque ramulos fastigiaque capreolis suis quoque tantum com- prehendit, in omnes partes latè sese veluti prior explicans.

Candida siue alba Bryonia multis in Belgio locis reperitur; similiter in Sueuia ac Rhe- nana Germaniæ prouincia, & passim in Italia, secus vias ac agrorum margines.

Nigram gignunt Hassia, Saxonia, Vestphalia, Pomerania, Misnia, vbi candida non pro- uenit, vt Valerius Cordus scriptum reliquit.

Vtriusque flores Maius, vvas verò Autumnus suppeditat.

Prior Græcis ἀμπέλος λευκή, id est, Vitis alba. & ἀμπέλος quidem dicitur, non modò quòd foliis Vitem referat, verum etiam quia fructum in exigua vva, acinis licet raris, similitudi- nem

Bryonia alba.

nem conformatum producat. Dicitur & *βρυωνία* *λακκή*, *όφρυος αφυλον*, *χελιδόνιον*, *μήλαθεν*, *ψίλαθεν*, *αρχέζωσις*, *αρχώσις*, *ή κέδρωσις*: à Plinio etiam Madon; ab Arabibus Alphefera; à Matthæo Siluatico Viticella: in Thesauro pauperum Rorastrum: Apuleius Apiastellum, Vuam Taminiam, Agrifolium & Dentariam appellat: Germani *Suchwurz*, *Hundstürbis*, *Hundsraben*, *Zeussels firschen*: nostri vulgarem appellationem sequentes, *Βρυομή*: Galli *Coulource*: Italici *Zucco saluatica*, Hispanis *Nueza blanca*, & *Norca blanca*.

Altera Græcis *ἀμπελος μέλαινα*, *ή βρυωνία μέλαινα*: Latinis *Vitis nigra*, *Bryonia nigra*: à nonnullis *χειρφοειος ἀμπελος*, *εουκεράνιος*. Galenus proprie *βρυωνίαν* vocari ait. Idem Plinius affirmat, qui & à nonnullis *Chironiam*, *γυωνιάδω*, ac *απερνίαν* dici refert. *Chironia* autem cognominatur à *Chirone* inuentore. Est *Chironis*, inquit Plinius, inuentum *Ampelos*, quæ vocatur *Chironia*.

Facultate autem *Bryonia alba* omnibus suis partibus calida & sicca est, secundum gradum, præfertim caloris, excedens, cum expurgandi potentissima vi, per quam non modo biliosos ac pituitosos, sed & aquosos humores educit.

Asparagos, qui prima germinatione prodeunt, si decocti edantur, aluum & vriam ciere *Dioscorides* scribit. *Galenus* verò ab omnibus pro more per Ver edi ait, eduliumque esse stomacho propter adstrictionem gratum. Quod de

Vitis siluestris, siue *Tami* quidem, sed nequaquam de huius germinibus veritatem habet. Nam albæ *Bryoniæ* *asparagi*, siue prima germina nequaquam adstringunt, sed aluum vehementius commouent, stomachoque grauem molestiam inferunt.

Dioscorides item radicis succum Vere exprimi, bibique cum aqua mulsa, pituitamque ducere, ait. Ducit autem non modò succus, sed & radicis decoctum pituitam, bilem flauam, ac serofos aquososque humores; & quidem validissimè, vnà ventriculum ita sæpenumerò perturbans, vt & eosdem vomitione reddi procuret.

Conferre huiuscemodi vehemens purgatio hydropticis posse speratur. & quos comitialis morbus, aut capitis diurnæ & pertinaces vertigines detinent. Sed tamen epilepticis non quotidie, vt *Dioscorides* monet, exhibendæ: subinde etenim dedisse fatis erit molestum. Validum enim, vt diximus, est remedium, violenter purgans, & naturæ vim inferens.

Extrahit eadem radix mortuos foetus & secundas subdita: idemque in infellibus decocta potest. Cutim eadem extergit & erugat: maculas solares, varos, lentigines, cicatrices nigras, cum Eruo & Chia terra ac Fœnogræco depurgat; aut in oleo decocta vsque dum colliquescat. Tollit fuggillata, digitorum pterygia compescit, cum vino imposita inflammationes discutit ac abscessus rumpit: educit & oïla trita ac imposita: miscetur & commode erodentibus medicamentis: auctor *Dioscorides*.

Fructus ad scabiem & lepram facit illitus & impositus, eodem auctore. *Galenus* iis, qui coria densant, vtilem perhibet. *Plinius* lactis abundantiam facere scribit. Videtur tamen magis lactis generationi aduersari: nam acris est, & eo vellera ac coria, *Dioscoride* teste, depilatur.

Nigra Bryonia supradictæ, vt *Galenus* ait, ad omnia similis, nisi quòd imbecillior.

De Vite siluestri, siue Tamo. CAP. XI.

VITIS siluestris longos, lignosos, medioctis crassitudinis, rimosi corticis, instar famentorum *Vitis*, obscure subrubentes viticulosos promit coliculos, quibus vicinis quibusuis multis se amplexibus circumuoluit, ac crebris intorquet circuitibus ab imis ad fastigium scandens: capreolis siue viticulis caret: folia *Hederacea*, mollia, splendentia, *Smilacis* iacuis haud absimilia: flores candidi, exigui, muscoli, odorati, racematim dependent: vix parvæ sunt, acimi virent, maturi cocci modo rubent: radix crassa, longa & magna, succo glutinoso

Plinius notatur.

Galenus not assist.

Vitis siluestris.

nofo & léto plena; adeò vt friata digitis adhareat.

In siluis opacis & similibus locis asperis, præfertim vbi aquæ subsunt, gignitur: reperitur & sub Corylis prope Argentinam, vt Kyberus prodidit.

Martio mense asparagi siue prima erumpunt germina: flores Maio: vna circa vindemiæ tempus maturantur.

Græci hanc ἀμπέλον ἀγρίαν, id est, Vitem siluestrem dicunt. Differt tamen non parum à Labrusca siue Vite vinifera siluestri, quæ & ἀμπέλος ἀγρία. Præbuit vtriusque ὁμώνυμία Plinio occasionem, vt satis de his se explicare non potuerit, lib. XXI. cap. primo, & vtramque inter se confuderit. in quo sunt & Arabes notandi.

Pliny hæst-
tantia.

Dicitur verò & hæc siluestris Vitis, Latinis Tamus: fructusque eius vna Taminia, Italis Tamaro. Vna Taminia autem, etiam Staphisagria est: sed hanc falsò ita nuncupatam, Plinius inquit. Germanis est Schmarwurz. Allobroges Latinam vocem retinent, & Tamum quoque aut Tanum appellant. Plinius Salicastrum etiam vocat: Ruellius Sigillum B. Mariæ, in Officinis quibusdam nominari refert.

Non est hoc loco refellendâ eorum sententia, qui Cyclaminum alteram hanc esse volunt. vel sola enim radice magnitudo facile hos redarguit. Cyclamini siquidem radix ἀρχησος, id est, nullius vsus ac exigua, huic autem magna &

multi vsus. Cum eo magis videretur agendum, qui ἀμπέλον siue βρυονίαν μέλαιναν esse pertinacius tuetur: nisi reperta, & ab eo conspecta legitima Bryonia nigra, sententiam mutaturum speraremus. Sed tamen quid vetat & in huius errorem animaduertere, & Tamum non esse Bryoniam nigram docere? Caret capreolis Tamus; fructum non nigrum, sed pulchrè rubentem gignit. Bryonia verò nigra capreolos habet instar Vitis, & acinos profert nigros. Ostendunt hæc differentiam satis euidentem.

Sunt autem Tami siue siluestris Vitis radices calidæ & siccæ ordine tertio: fructus adsimiles, facultate at tamen mitiore. Vtraque abstergunt & digerunt.

Dioscorides radices ait, aquosa detrahente & hydropicis vtiles; si in vino quod aquam marinam admixtam habeat, feruefiant, & cum aquæ cyathis duobus bibantur: fructus siue acinos, cum à sole, tum & alias cutis maculas expurgare.

Abstergunt autem non modò acini maculas, verùm & suggillatarum partium liuores citissime digerunt ac resoluunt; quod & radices impositæ possunt.

Recenter enata germina, muria condiri atque inter cibaria recipi, Dioscorides refert: inferri mensis & nostra ætate in Hetruria, Matthioli scribit: idem quoque in Hispania Bætica fieri alij asserunt.

Dicuntur à porcis huius radices quæri, erui ac cum voluptate mandi, neque minùs esse gratæ, quam Cyclamini orbicularis, quæ inde Panis porcini nomen indeptæ sunt. Si quis autem hanc ob causam Cyclaminum alteram esse contenderit, hunc & plures alias Cyclamini annumerare oportebit. Neque enim huius tantummodò, sed & multarum aliarum stirpium radices quærent, eruant, auidissimeque deuorant porci, quarum nullæ ad Cyclamini genera pertinent. Temerarium idcirco fuerit, Tamum Cyclamini speciem asserere, quod eius radices porcino generi gratæ sint.

De Christophoriana. CAP. XII.

TA M E T S I Christophoriana ex earum non sit genere, quæ adminiculis egent aut amplexu viuunt, quia tamen vuas fert, ἀπέλοις se facile annumerari permittet.

Cauliculos hæc promit teneros, pedem longos, aut altiores non multò: folia circa hos & è radicibus, ex pluribus commissa, particularia quorum lata, acuminata, & ambitu

Christophoriana.

Dulcamara.

ferrata, in virore candicantia: flores tenues, mucosi, candidi, in fastigiis cauliculorum veluti in spicam conditi: fructus rotundis paulò longiores, per maturitatem nigri, striam lineamque ab vna parte ostentantes, vuarum acinis alioqui similes, & in vnae modum cohærentes: radix crassiuscula, non absque fibris, foris nigricans, interiùs buxi colore lutea, viuax ac diuturna, quotannis cauliculos & folia regenerans.

Plerisque Germaniæ & citra Rhenum Mosamque locis, in siluis præsertim montosis, hæc occurrit.

Flores Maio, sed fructus Augusto aut seriùs perficitur.

Nostra ætas Christophorianam, & S. Christophori herbam vocitat. Sunt qui Costum nigrum dicant; alij malunt Aconitum bacciferum nominare. Costo autem nihil habet respondens. Aconitis autem annumerari contigit, propter perniciosam & Aconito similem, quam habere creditur, facultatem.

Fertur enim exitialis, ac non minùs noxia quàm Aconitum.

De Dulcamara. CAP. XIII.

DULCAMARA Vitis modo lignosa promit sarmenta, & ab iis ramulos complures, quibus scandendo vicinis sepibus fruticibusque innititur: cortex nouellorum ramulorum viret, sed vetustiorum ipsorumque caudicum asperior cineritio subcandicat colore, extrinsecus quidem; nam interiùs pulchrè etiam viret: lignum fragile, medullam fungosam habet: foliis vestitur oblongis, læuibus, mucronatis, Smilaceis minoribus, circa pediculum appendices vtriusque paruas ferètib: flosculi in muscariis exiguis, haud magni, ex quinque foliolis angustis, colore quandoque albidis, Gesnero teste, in Belgio vt plurimum in cæruleo purpurei; in quorum medio luteus prominet apex: baccæ oblongioris formæ, molles, lenti & ingrati gustus, eleganti corallij colore rubent, raro albicant: radix modica multis fibris committitur.

Aquosa & rigua amat, circa scrobes & fossas frequenter reperitur.

Folia Vere erumpunt, flores Iulio exeunt, Augusto baccæ siue acini maturi.

Posterior ætas Amaram dulcem, Amarodulcem, & Dulcamaram, & Græcè γλυκύπικρον ἢ γλυκύπικρον nominant: Germanicè *Je lenger* *Je tieber*; Heinsr. aut: Belgæ *Alfrance*. Sunt qui Vitem siluestrem Dioscoridis esse existiment: alij Solani speciem faciunt, Solanum lignosum aut fruticosum cognominantes. Sed Vitem quidem siluestrem iam antea ostendimus esse Tamum; Solano autem simile nihil habet. falluntur idcirco maximè, qui Solanum rubrum, aut Solanum fruticosum appellant; ac eius baccis loco Acinorum Solani vnguentorum nonnullorum refri-

refrigerantium compositionibus admiscunt. Est enim fructus huius nequaquam frigidus vt Solani, sed calidus, vt mox dicitur. Plus similitudinis cum Cyclamino altera habet; folium respondet: caules licet non manifestè articulati, non tamen absque geniculorum specie; in flore alicubi candido; & fructu acinaceo corymborum Hederæ modo dependente nihil desideratur; neque in ipsis similiter radicibus vere ἀγχοίσις. Nam præter quod tenues, nullam quoque vtilitatem conferunt.

Describitur Cyclaminus altera à Dioscoride his verbis: Folia habet Hederæ similia, sed ^{Cyclami-} ^{nus altera.} ^{minor:} caules crassos, γονατώδεις, id est, geniculatos; vicinis se arboribus ἐλικοειδῶς, id est, modo capreolorum Vitis, circumligantes: flores candidi, odorati: fructus vt acini vuæ, similis Hederæ, mollis, sapore leuiter acris & viscosus: radix ἀγχοίσις, siue inutilis.

Dicitur autem Cyclaminus altera, Dioscoride teste, κισσόφυλλον, & κισσάνθεμον. conuenit vtraque appellatio Dulcamaræ: nam foliis, floribus & fructibus Hederam æmulatur.

Ceterum facultate, & foliis, & fructu calida, resiccans, abstergens & digerens est. Fertur foliorum decoctum iecinoris fellisque obstructions referare, & aduersus regium morbum vtiliter bibi. Ruptis verò & ex alto præcipitatis, aut caësis etiam succus vtilis habetur. Creditur siquidem concretum alicubi in visceribus sanguinem dissoluere, & partium læsarum sanitatem procurare.

Hieronymus Tragus è ligno minutim conciso vini decoctum conficere docet, quod ictericos & hydropicos & per vrinam, & per inferiorem ventrem clementer purgare refert.

Haud dissimiles istis Dioscorides quoque, Cyclamino alteri facultates ascribit. Fructus, inquit, drachmæ vnius pondere potus, cum vini albi cyathis duobus, ad dies quadraginta, splenem liquat; ita vt per vrinam & aluum absumatur. Bibitur ad orthopnœam: reliquias à partu purgat.

De Alfine repente. CAP. XIII.

Alfine repens.

ACCEDERE potest superiori, quam destitutus alio nomine Alfinen repentem Clusius nuncupauit, nequit enim per se consistere, & nisi pedamentis fulciatur, humi serpit: admiculis ponè positis, perticis aut fruticibus si sustineatur, in altum scandit: caules illi sunt oblongi, tenues, teretes, ac geniculati: è singulis articulis bina contra se posita folia entscuntur, oblonga, lata, læuia, dilute virentia, Alfines similia, verum maiora, & ad Helxines siue Parietariæ magnitudinem accedentia: flores è folliculis albi: succedunt acini per maturitatem nigri, Piperis grano aut Hederæ acinis similes, in quibus semina plana & minuta. radix candicans longis, tenuibus, viticulosis farmentosis fibris repit.

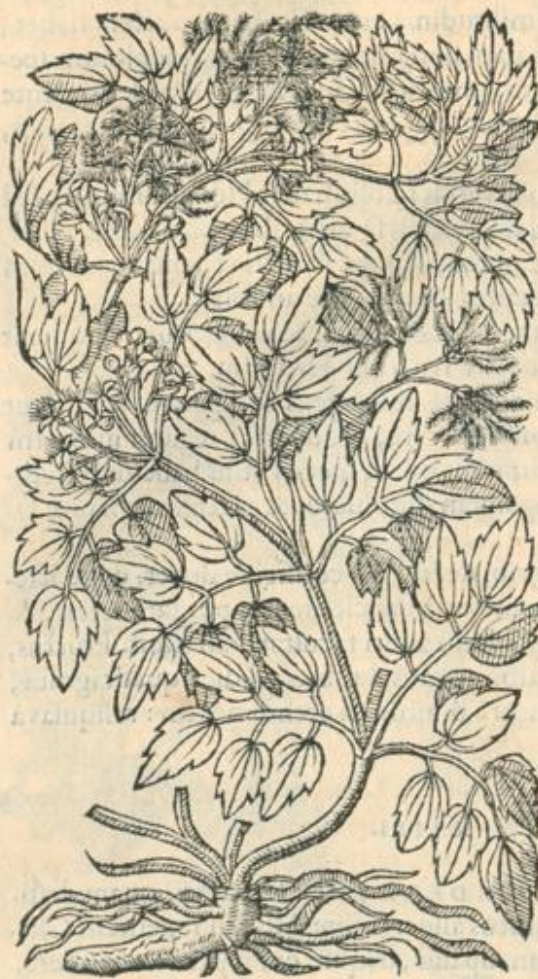
Copiosa in agro Salmanticensi in Hispania, vt Clusius ait, locis vmbrosis: nascitur & in Italia, Pannonia superiore, ac in Morauia, & alibi; humido solo.

Æstate floret, & fructum perficit: radices solè restibiles, Vere novos turiones nouaque germina promunt.

Lucas Chynus in stirpium historia haud parum versatus, Cyclaminum alteram Dioscoridis esse iudicauit; nobis superior magis ad descriptionem accedere videtur. Carolus Clusius maluit Alfinen repentem appellare, propter eam quam caules foliaque cum maiore Alfine similitudinem habent.

Refrigerans autem hæc esse videtur, & Alfinæ facultate ac potentia proxima.

Vitalba.

Flammula.

De Vitalba. CAP. XV.

CAVLES farmentosos, multos, crassos, ramosos, geniculatos, aliquantisper rubetes, & subinde lentos ac obsequiosos edit Vitalba; tepibus dumisque se implicans, atque irretiens, vicina omnia appetens ac superans: folia ad vnum neruum e quinis ferè coalescunt, eorum eminente vno; quæ lata sunt, Hederaceis similia, nequaquam tamen angulosa, verum per circumferentiam nonnihil crenata: flores in racemi aut umbellæ formam digeruntur candidi & odorati, florum Myrti æmuli; semen subnascitur exiguum triangulari specie; capillaceam tenuisque plumæ instar incanam veluti cristam gerens; gustu acre: radix fibrosa, haud magni momenti.

Secus margines agrorum inter vepres & fentes crebrò reperitur apud Italos, Germanos, Gallos ac etiam Belgas, vbi latum fœcundumque solum.

Iulio mense huius flores: fructus plumis suis incanescentes Autumno dependent.

De huius nomine inter recentiores concertatio quædam est. Fuchsius Vitem nigram siue Bryoniam nigram, Matthiolus Clematidem alteram facit. Legitimam autem Bryoniam nigram superius ostendimus. Ad Clematidem verò alteram accedere, atque eius speciem esse, negari non potest. est tamen & alia ab hac differens, inferius explicanda. Germani *Sijnen* & *Sinon* appellant: Galli, Ruellio teste, *Viorne*. Non est tamen frutex ille, qui Gallis *Viorne* & Latinis *Viburnum* dictus est.

Facultate autem acris & calida hæc est, vsus tamen nobis compertum, non habet vllum.

De Flammula. CAP. XVI.

FLAMMVLÆ duæ sunt: vna adminiculis eget: altera assurgit nullius indiga sustentaminis.

Prior lentos obtinet & perquam obsequiosos, farmentosos cauliculos, cortice virenti vestitos: folia minora sunt quàm Vitalbæ, incondita, ad vnum complura pediculum, qui capreoli sæpenumerò munere officioque fungens, vicinis se circumplicat: flores candidi sunt: semina exigua cohærentia, canescentibus quoque plumis; minoribus tamen ac brevioribus exornata: pro radicibus tenues sunt fibræ.

Sponte sua in Belgio nusquam exit, sed hortensis est. flores sub Augustum, semen serius succedit.

Flammulæ nomen à recentioribus accepit; habita fuit pro Clematidis alterius specie, sed tamen & semine & florum cum figura, tum colore & magnitudine ab ea differt.

Altera Flammula foliis est amplioribus maioribusque, Vitalbæ similibus, quam & candidissi-

Flammula altera.

Clematis Daphnoïdes.

didissimis flosculis, tum & semine plumaceam cristam gerente, in fastigiis caulicorum eminentibus, refert: cubito cauliculi altiores, per se consistunt, sursumque artiguntur.

Rarissima hæc Germanis ac Belgis est, & hortensis tantummodò.

Vere noua promit foliola, & cauliculos: æstate flores, hieme solæ reliquæ sunt radices.

Ab acri & mordaci eius qualitate & hanc Flammulam recentiores atque huius ætatis docti appellant. Matthiolus hanc eam esse existimat, quam Platearius lib. De simplici medicina cap. primo litteræ F, Flammulam nominat, & calidam siccamque quarto statuit gradu. Est tamen & Flammula quædam Ranunculi species, cuius in exulcerando vesicasque excitando nota palàm est facultas, de qua citius, quàm de hac, scripsisse Platearium crediderim.

Nihilominus vtraque harum Flammularum multum acris & valde calida est, ipsa tamen Flammula Ranunculo, mitiores istæ videntur.

De Clematide Daphnoïde. CAP. XVII.

CLEMATIS Daphnoïdes, longa, gracilia, rotunda, luncorum instar tenuia, & geniculis intersepta, spargit sarmenta, quibus per terram serpit, radículas etiam subinde, sed tamen rariùs defigens: folia sunt læuia, latiuscula, oblonga, forma quidem Laurinis similia, sed multò minora: flores secundum folia, quinque foliolis patentes, inferiùs fistulosi, Buglossi floribus maiores; colore, vt plurimum cærulei; quædoque candidi; rariùs rubentes, odoris nullius aut exigui; radices tenuissimæ fibræ.

Rigua & aquosa quærit loca, amat siluas: vi-
ret perpetua in hortis fronde, vbi flosculi eius subinde multiplicatis luxuriant foliolis.

Huius & alia maior reperitur species quæ multo longioribus repit viticulis, & foliis est floribusque multò amplioribus, ceteris priori similis.

Peregrina hæc, & aliunde aduecta.

Vigent vtriusque flores Martio, Aprili, Maio, & non rarò serius.

Κληματις δαφνοειδής à Græcis dicitur: Clematis quidem, quia instar κλημάτων repentes profert cauliculos: Daphnoïdes verò cum à Lauri foliorum figura, tum & ad differentiam alterius, vel etiam aliarum. Nam Plinius plures eius nominis refert lib. XXI. cap. xv. vbi & hanc Ægyptiam cognominat. Est & alia, ait, Clematis Ægyptia cognomine, quæ ab aliis Daphnoïdes, ab aliis Polygonoides vocatur, folio Lauri, longa tenuisque. Polygonoides verò vox inter nothas appellationes etiam in Dioscoridis exemplaribus reperitur. Præterhanc sunt etiam φιλαγγέλιον καὶ σμυρνοειδής, aut potiùs μυρτοειδής. Alio autem loco Plinius libro XXI. cap. xi. Vincam Peruinca & Chamedaphnen appellat. Vinca Peruinca semper, inquit, vi-
ret in modum

Plinij locus
castigatus.

Clematis Daphnoides maior.

Clematis altera.

dum Lauri (exemplaria perperam Lineæ habent:) foliis geniculatim circumdata, topiaria herba, inopiam tamen florum quandoque supplet. hæc à Græcis Chamædaphne vocatur. Describitur tamen ab eodem, & à Dioscoride, & alia Chamædaphne, de qua alibi. Officinæ hanc Clematidem Peruinicam nominant: Itali *Prouenca*: Hispani *Peruinqua*: Germani *Ingrün* / & *Singrün*: Belgæ *Vincoides* / *Macghden cruyt*: Galli *Lifferon*.

Temperamento autem hæc aliquantulum calet, sed tamen infra secundum gradum consistit; tantum abest vt vrat aut exulceret: ficcat verò multò amplius, adstringit quoque nonnihil. Alui profluuiis & dysenteriis, Dioscoride & Galeno auctoribus, prodest: vteri dolores cum lacte & Rosaceo aut Cyprino in pello apposita sanat: dentium dolores commansa mitigat: venenatorum moribus imposita prodest. Fertur & contra aspidum morsus ex aceto pota auxiliari.

De Clematide altera.

CAP. XVIII.

QVÆ alterius Clematidis nomine à veteribus describitur, prolaxis admodum & tenuibus, geniculatis, subrubentibus sarmentis per arbores, frutices, perticas, pergulas, pedamenta scandendo in altum prorepat: folia complura, prioris Flammulæ modo diuisa, sed tamen maiora latioraque: flores perquam elegantes è longis & tenuibus dependent pediculis, Clematidis Daphnoidis nonnihil referentes, sed tamen maiores, & ex quatuor tantum foliolis per summa latioribus coacti, colore sæpè cærulei, quandoque rubentes, staminibus aliquot mediis: semina plana, lata, rotunda, acuminata in globulum congeruntur: radices prolisæ, tenues, in omnem partem sparguntur.

Gaudet Soli expositis, sed tamen non omnino aridis, læto, & haud irriguo solo melius proficit. Apud Belgas hortensis, in Hispania verò & quibusdam Italiæ locis iuxta sepes & agrorum margines spontè exit.

Augusto mense, & quandoque Iulio flores, semen Septembri perficitur.

Κληματις ἄπειρα, & à nonnullis ὀπρῆσι, Latinis Ambuxum, vt Dioscoridis historiis spuria addita habent: Hispanis *Gormadera*, quasi Vomitoria, dicitur.

Acre & vehementer exulcerans huius est folium, causticam, vt Galenus ait, vim obtinens: in quarti est ordinis excalfacientium initio.

Dioscorides folia imposita lepras remouere refert, & cum sale, addito Lepidio, ad cibos condiri: semen verò tritum cum aqua pura vel mulsâ potum, pituitam & bilem deorsum ducere.

De

Vincetoxicum.

De Vincetoxico, sine Asclepiade.

CAP. XIX.

VINCETOXICO plures assurgunt teretes, lenti, ac frangi contumaces pediculi, cubito vno aut altero altiores, qui non raro cacumine vicina adminicula aliquot circummitionibus amplectuntur: folia lata, oblonga, læuia, in acutum desinunt, angustiorum Hederæ foliorum figura: flores parui albicant, cum suauitate quadam grauius odorati; sequuntur siliquæ oblongæ in mucronem attenuatæ, candida intus lanugine, & semine plano, oblongioris formæ, subruffi coloris, ad Securidacæ accedente: radices tenues fibrosæ, numerosæ, & graueolentes.

Reperitur & huius species, cauliculis crebrò longe procerioribus, perticas in proximo consistentes, ad quinque aut sex cubitos multiplicatis voluminibus conscendens, cuius flores nigri; folia verò, siliquæ, & radices vti prioris.

Vtraque species hortensis Belgio est, & nigra quidem rarior: alibi in montanis, asperis, saxosis, apricis frequentior.

Circa Iunium flores; sub Autumnum è maturis siliquis lanugo dependet.

Nomen Vincetoxico recentior dedit ætas, Ruellio Hederalis est, Germanis Schwalbenwurz: *Swaluwe wortel*, id est Latinis Hirundinaria.

Dioscoridis habetur Asclepias, cuius est descriptioni conformis, quod sententiam appro-

bat. Terguerfatur Matthiolus, & Vincetoxicum differens ab Asclepiade affirmans, radices & folia negat odore commendari: flores ait virus non redolere, semen non esse Securidacæ, in exemplaribus nonnullis, vbi de foliis, dictionem *μακρά*, vbi vero de radicibus, *πολλάς* non reperiri. Sed exigui ac nullius omnino momenti hæ rationes. Radices odoratas & similiter flores, maximeque locis montosis, nemo cui incorruptum odoratus organum, esse negauerit: filia odore commendari, Dioscorides non asserit: non omnia *βαρύσµα* virus redolent, graueolentia enim omnibus haud æquè magna est: semè tametsi non exquisitè quadrangulum, plana tamen oblongaque figura, magnitudine item & colore satis Securidacæ refert. Voces *μακρά* & *πολλάς* omisissæ quid Matthiolo conferre poterunt? folia Hederacea sæpenumerò longa, veluti Periclymeni & aliorum, & tenues radiculæ frequenter multiplices. Verba autem Dioscoridis ita se habent: Asclepias ramulos producit longos, circa quæ folia *μακρά* siue longa, Hederæ similia: radices multas, tenues, *ἐν ὄδῳ*, id est, odoratas; florem graueolentem, semen vt Pelecini siue Securidacæ. Nascitur in montibus. Extant inter spurias huius & *κισσῶσιν* ac *κισσοφύλλῳ* nomenclaturæ, quarum vtraque Vincetoxico rectè conuenit.

Matthi-
lus nota-
tur.

Facultate autem Vincetoxici radices calidæ sunt & siccæ: venenis aduersari creduntur.

Dioscorides Asclepiadis radices cum vino epotas auxiliari scribit torminibus, & aduersus serpentum ictus: folia verò imposita ad mammarum & vteri *κακονδελίας*, i. malas difficulterque curabiles passiones prodesse.

De Periploca siue Apocyno. CAP. XX.

PERIPLOCÆ duæ reperiuntur: vna cognomen nondum inuenit, altera Repens dicitur. Prior Periploca longis, tenuibus, viticulosis ramulis, adminicula ponè polita Smilacis modo ambit: folia quoque Smilacis ac Hederæ sunt similia, sed odore graui, digitis præferatim attrita: flores in exiguis umbellis rari, albidii: siliquæ quales Vincetoxici, sed maiores, papposa & intus lanugine, qua semen conditur nigricans planumque: radices fibrosæ sub terra latius serpentes, & subinde progerminantes.

1.

Repens dicta Periploca & ipsa amplexicaulis est, proxima pedamenta etiam scandendo ambiens ac circumuinciens: caules eius longi, rotundi, lenti, geniculati, subrubent: folia lata, longiora, nonnihil venosa: flores haud magni quinque foliolis albicant: siliquæ torosæ, aliquan-

2.

Periploca prior.

Periploca altera.

aliquantulum recurvæ, vt plurimum geminatæ, prioris siliquis maiores, minores tamen ac acutiores quàm Rhododendri, in quibus semen oblongum, duriusculum, nigricans, & molle, candida, tomentoque similis lanugo, quæ inarescentibus dissiliensque siliquis in conspectum prodit: radices fibrosæ, vt prioris progerminantes.

Vtraque vulnerata liquorem fundit: prior copiosorem minus candidum, atque non raro flavescentem: Repens parciorem & candidiorem.

Perennant huius caules defluentibus foliis (vnde Repenti fortasse cognomen) illius verò intercidunt, solis hieme superstitibus radiculis.

Rara vtraque Belgio, & quidem, vt Matthiolus scribit, etiam Italia; ex Syria istuc adferuntur.

Periplocas huius ætatis docti appellant. ad Dioscoridis Apocynum referendas satis videtur manifestum, præsertim eam quæ prior est. Appellatur autem *Στόκνον* etiam *κλωροεμβή*, ac Brassica canina. Sed & alia tamen est Cynocrambe Mercurialis siluestris species.

Est autem Apocyni exitialis atque perniciofa potissimum quadrupedibus vis. Nam, vt Dioscorides, huius folia cum pingui pani commixta, canes, lupos, vulpes, & pantheras obiecta interimunt; resoluuntur enim protinus eorum coxendices.

De Lupulo. CAP. XXI.

LUPULVS amplexu vivit, & perticas aliaque adminicula circumligando se scandit: cauliculos promit longissimos, asperos, & hirsutos: folia quoque aspera, lata, Vitis aut potius Bryonix albæ similia, verumtamen nigriora & paucioribus incisuris diuisa: flores e summis virgulis racematim dependent parvi, albidii; quibus succedunt fructus, qui folliculosi, haud magni, sunt coni, ex tenuibus membranis squamatim, sed laxè, compacti, colore subalbidi ad luteum vergentes, grauis odoris, in quibus semen nigricans facile excidens: radices tenues, sibi inuicem varie implicantur.

Restibile ac pingue desiderat solum: latior cultura exit. Nascitur & inter vepres senticetæque circa agrorum margines, sed siluestris; conos minores, rariores, paucioresque proferens.

Folliculosi coni, qui non raro flores (sed improprie) appellantur, Augusto ac Septembri colli-

Lupulus.

Iasminum.

colliguntur, & ad ceruisiæ vsum reponuntur. Vere noui turiones erumpunt, flosculi deinde succedunt: hieme solæ restant radices.

Lupulum Officinæ & passim vocant: plerique Lupum salictarium, vel Lupulum salictarium: Germani *Hopffen*: Belgæ *Doppe* & *Dopp*: *percept*: Hispani *Hombrezillos*: Galli *du Houblon*. Meminit Plinius Lupi salictarij lib. xxi. cap. xv. inter sponte nascentes aculeatas, quibus pleræque gentes in cibis vtuntur. Quo auctore Fuchsius Græcis *βπιόν* appellari asserat, nondum reperire licuit. *βπιόν* Muscus est. Dicitur & *Caucalis βπιόν* à Democrito, vt Orbasius testis.

Calidi autem & sicci secundo ordine conisunt Lupuli, caput facile implent, odore grauiore ipsum ferientes. Eiusdem temperamenti & folia ipsa sunt; & simul aperientia ac abstergentia.

Asparagi siue primi turiones Vere erumpentes mitiores sunt, in edulia recipiuntur; oblectamenta tamen magis, vt Plinius ait, quam cibus. Nam alimenti quidem perexiguum conferunt. profunt tamen visceribus, & aperiendo, & vrinas mouendo: faciliorem etiam aluum faciunt.

Folia, tenerioresque cauliculi, & ipsi quoque conis iecur & lienem ab obstructionibus liberant: per vrinas expurgant: sanguinem emundant: aduersus diuturnas febres, scabiem & similes cutis fœditates, decocta in lactis sero profunt.

Succus potentior est, & non modò viscera ab obstructionibus liberat, sed & bilem ac pituitam educere per aluû posse creditur. Eundem auribus instillarum à fœtore eas liberare putredineque vindicare scribitur.

Conis ceruisia conditur; capia tamen nimia amarorem ei conciliat, ac capiti molestiorem efficit.

Panem quoque leuiorem ac rariorem conifaciliunt, nec massam citius faciliusque fermentari, si aqua in qua decocti fuerint, farina subigatur.

De Iasmino. CAP. XXII.

IASMINVM ex earum quoque stirpium est numero, quæ adnuculis fulciuntur, non tamen amplexicaulis aut vicinis se circumuoluens; sed aliis tantummodò innitens, veluti pergulis, hortensibusque scenis, quibus facili opere innectitur: cauliculi eius prolixi, teretes, ramosi, flexibiles, geniculati, virentes: candida fungosaque interius medulla: folia è singulis geniculis bina, ampla, alarum instar expansa; composita videlicet ex quinque aut septem aliis læuibus, oblongis, saturate virentibus, fastigio acuminatis, eminente in cacumine reliquis maiore: flores in summis virgulis,

m lis,

lis, rari, in muscarij specie cohærent, suaueolentes, colore albidî: semen latum Lupinis quadamtenus simile; quod tamen rarò succreſcit: radix fibris firmatur.

Fertur huius eſſe ſpecies floribus luteis, & alia cæruleis. Sunt autem qui pro Iaſmino luteo, Trifolium fruticans 4. Pempt. lib. 4 cap. 1. depictum; & pro cæruleo Clematidem alteram ostendant. Quòd ſi autem non aliæ quàm hæc pro Iaſmini ceteris ſpeciebus ostendi queant, temerè plures eius ſpecies affirmantur. vtraq; enim harum multum à Iaſmino abeſt.

Colitur Iaſminum in hortis, & topiariis operibus expetitur, non modò in Belgio, verum & in Italia ac alibi. Ex Africa creditur aduectum.

Flores ætate vigent.

Inter Arabes Serapio primi nominis hanc Zambach: interpres verò Ieſemin nominat; atque inde paſſim Iaſminum, leſeminum, Ioſmenum, aut etiam Geſſeminum.

Apud Dioſcoridem compositio eſt Iaſmini olei, quod apud Perſas ἐκ τῆς ἀνθῶν τῆς λευκῆς τῆς ἰα, id eſt, ex albis Viola floribus fieri refert; quod non ex alterius ſtirpis, quàm ex huius floribus conficiendum apparet. Nam Dioſcorides inter τὰ ἰα, ſiue Violas, pulchros atque elegantes floſculos ſubinde habet. Ita vt & huius flores ab eo Violas dici, non debeat alienum videri, præſertim ipſa ſtirpe (vt ſatis apparet) illi incognita. Iam & ἰον περιφύρου eam oleo conferre qualitatem nequit, quæ Iaſmino tribuitur: rariffimèque idem albidum eſt; & ſi quando eſt, purpureo non præfertur. λευκὴ calidiora ſunt; ſed tamen nequaquam candida, ſed eius generis lutea efficaciffima ſunt.

Qualitate autem Iaſminum ac eius potiffimum flores calidi ſunt in initio ſecundi ordinis; vt Meſues apud Serapionem ait.

Oleum ex his confectum crudos diſcutit humores: frigidis ac catarrhoſis confert: & hiberno vtile tempore. Quibus autem temperatura contigit calidior, his dolorem excitat capitis, & ſi diutius odoretur, periculum adfert ſanguinis e naribus profluuij: eodem auctore.

In conuiuiis, ait Dioſcorides, & poſt eum Aëtius, odoris cauſſa apud Perſas uſurpatur. Prodeſt & lotis à balneo corporibus, quæ laxari caſerique expedit: grauiorem autem ſuaueolentiam habet, ita vt multi eo idcirco non libenter vtantur.

De Caprifolio, ſiue Periclymeno. CAP. XXIII.

CAPRIFOLIA ſiue Periclymena duo ſunt. vnum Germanicum, alterum Italicum dicere licebit. Vterque frutex amplexicaulis, vicinis adminiculis circumligatur.

1. Germanicum longis, tenuibus, ſed tamen lignoſis, & in ramulos partitis ſurſum repit cauliculis; circa quæ ex interuallis folia bina ex aduerſo poſita, oblonga, mollia, dilute virentia, inferiore tamen parte magis incaneſcentia: flores in ſummis ramulis complures pariter emicant, oblongi, candidi, ſuaueolentes, interiùs caui, vna parte prominentiores, ſtaminibus aliquot è medio exeuntibus. fructus acinis ſimilis in exiguarum vuarum modum compactus, per maturitatem rubet, in quo ſemen duriuſculum, radix lignoſa non abſque adnatis.

2. Italicum lignoſis quoque & in longitudinem prorepentibus cauliculis priori omnino ſimile eſt: conueniunt etiam folia, niſi quòd ex aduerſo poſita ſubinde vniantur, & circa ramulorum præſertim ſtagia ita coaleſcant, vt acetabulorum profundiorum ſpeciem exhibeant; è quibus floſculi enaſcuntur ſimiles ſuperioris, breuiores tamen ac paulò minores: baccæ ſequuntur ſimiles & rubentes, ſed tamen dilutiùs.

Nascitur Periclymenum in ſiluis & in ſenticetis, fruticibus nouelliſque arbuſtis, ita ſæpe numerò tenaciter & arctè ſe obuinciens, vt ſui veſtigia ipſis impreſſa relinquat.

Vere folia exeunt, vti aliis lignoſis: flores quandoque Aprilis, crebriùs Maio ac Iunio conſpiciuntur: fructus ſub Autumni tempore maturi.

Græci κεκλιμένον; Latini Voluerum maius: Scribonius Largus Siluæ matrem appellat: Officinæ Caprifolium, Matrifilium; plerique Liliū inter ſpinas: Itali *Vinceboſco*: Germani *Geißblatt*/ *Speckgugen*/ *Zänling*/ *Waldgizgen*: Belgæ *Sheptenblatt*/ *Manneken cruyt*: Galli *Cheur*: *fueille*: Hiſpani *Madrefelua*. Inter Nothas appellationes ſunt, αἰθήνη, κλιμένον, κάρπαρον, ἀπλίνιον, ἐπατίτης, ἀξίνη μείζων, κληματίτης, κερσίνη, καλυκάνθεμον.

Matthæi
Siluatici
error.

Matthæus Siluaticus Pandeclarú auctore, Caprifolium & Siluarum matrem, cap. cxxxvii. rectè quidem Periclymenon, ſed perperam Licium & Pyxacantham interpretatur; Periclymenum cum Pyxacantha ineptè confundens: peiùs verò etiam facit, Caprifolio vires Pyxacanthæ aſcribens. Sed cap. d. xxxi. Matrifilium Periclymenon & Caprifolium rectè aſſerit, ac legitimas ei ex Dioſcoride vires refert.

Errorpha.
macopæis

Præbuiſſe hic grauiſſimi erroris pharmacopæis occaſionem videtur, qui ſucco foliorum & fructuum Periclymeni denſato, pro Lycio, maximo cum periculo vtuntur.

Natus hinc & alius error, quòd videlicet foliorum Periclymeni decoctum, vel ex his, aut etiam

Caprifolium Germanicum

Caprifolium Italicum.

etiam ex floribus stillatitius liquor, oris fauciumque inflammationibus incipientibus, veluti *Error medicamentum.* adstringentia ac refrigerantia prodesse temerè existimentur. Periclymeni enim haudquam frigida aut adstringens, sed calida & attenuans est facultas.

Vt enim Galenus, Periclymeni cum fructus, tum folia, adèd vehementer incidentis pariter & excafacientis facultatis sunt, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam efficiant, principio tamen vrinam dumtaxat mouentia.

Dioscorides ait: Huius semen postquam ematuruit collectum, ac in vmbra siccatum, drachmæ pondo quadraginta diebus datum, lienem absumit, lassitudinem discutit, orthopnœæ & singultui prodest, vrinam cit à sexto die cruentam; idem & partus accelerat. Eadem vim & folia habent, quæ xxx. diebus pota sterilitatem efficere narrantur. Eadem cum oleo illita periodicarum siue intermittentium febrium horrores abigunt.

De Xylosteo. CAP. XXIII.

PERICLYMENO cognatus est frutex Xylosteon nuncupatus, qui tamen aliis non circumuoluitur, sed nullis egens adminiculis per se consistit.

Caudices huius subinde mediocri crassitudinis: materies ligni candida est: ramuli rotundi albicante vestiuntur cortice; initio tamen & cum primùm erumpunt, subrubentes spectantur: folia veluti Germanici Periclymeni oblonga, mollia, ex albido virentia, prona parte candidiora ac leniter hirsuta: flores minores sunt, quàm alicuius Periclymeni, candidi, bini in vno pediculo; succedunt fructus gemelli instar exiguorum Ceraforum, rubentes, altero eorum saepe minore.

Apud Heluetios, & plerosque alios Germaniæ populos, in siluis locis saxosis reperitur.

Aprili aut Maio flores, sed fructus Autumno appetente demum perficitur.

Plerique Periclymenum stans appellant: Germani alicubi *Hunds Kirschen* & *Donds Kirschen* id est, Canum cerasa: Heluetij *Bemhültsin*: vnde Xylosteo nomen datum. Sunt qui Clymenon esse suspicentur: quibus Periclymenon, ab huius similitudine, veluti conuoluens se Clymenon dictum videtur. Sed Clymenon aliud omnino stirpis genus, caule Fabæ, & folio Plantaginis; vt quidem Dioscorides ait.

Huius generis & alius minor, omnino humilis est frutex; cuius cauliculi lignosi, tenelli, al-

m 2

bicante

1.

2.

bicante cortice vestiuntur, & absque pedamentis eriguntur, non multò tamen cubito altiùs assurgentes: folia maiora, latiora, durioraque sunt, minùs tamen virentia: flores exigui, candiduli, in tenui oblongo pediculo bini; quibus fructus succedit rubens, Ceraso exiguo similis, maior quàm Periclymeni aut Xylostei, flosculorum vestigia duorum impressa retinens, in quo semen vnicum.

Floret vnà cum Periclymenis: fructus Augusto perficitur. Ex Germania in Belgium illatus frutex est.

Nomen idem quod Xylosteo posteritas dedit, cuius minor ac humilis species habetur ac dicitur: falluntur qui Chamæcerasum appellant. Chamæcerasus non parum à Xylosteo altero differt.

De viribus autem horum fruticum nihil compertum habemus, aut aliunde accepimus.

De Hedera. CAP. XXV:

IN censu earum, quæ adminiculis sustententur, Hedera etiam occurrit referenda, per se siquidem non consistit, sed aliis adhæret.

Eius genera, & prima quidem, auctore Theophrasto, duo.

Vna in altitudinem se attollit, altera humi repit. hæc minor, illa maior Hedera dici potest.

Maioris siue assurgentis plures quidem, sed præcipuè tres rursus species: Candida, Nigra, & Helix dicta; quarum trium Dioscorides meminit.

Scandit maior arbores, vetusta ædificia, parietesque: caudices eius lignosi, subinde ita crassi, vt arborefcere ipsa videatur, à quibus ramulos hac illac diffundit quam plurimos, quibus veluti brachiis late serpens in multam peruagatur partem; radículas etiam ab ipsis assidue dimittens; quibus se arboribus ipsisque parietibus annectens pertinaciter hæret: folia leuia sunt, splendentia, superiore præsertim parte; initio quidem haudquaquam, sed vbi consenuerunt, angulosa: flores muscosi: in baccis varietas est, in colore florum etiam quædam.

I. Candida siquidem Hedera fructum fert candidum: & huius vna species fructum tantummodò candidum habet: alia verò & folium quoque. Fructum verò candidum ferentium; quædam maiusculum, densum & compactissimum profert, veluti in σφαιερῶν siue globum coactum, quam plerique κορυμβίαν, Athenienses verò ἀχαρνικὴν ἀρσενομένω, Acharnicam irriguam

Hedera.

Hedera Helix.

quam nominant: altera verò minorem & *δρακεχόμενον*, siue sparsiozem, veluti nigrae racemum; hæc Plinio Selinitium.

Nigra fructum minorem, nec vti candida compactum, sed sparsum fert, & colore quidem aut nigrum, aut crocatum, siue crocei coloris. Hanc Dionysiam nonnulli, auctore Dioscoride, vocant; alij Bacchicam, cuius coronis Poëtae vtuntur; Plinio teste lib. xvi. cap. xxxiiii.

Tertia *ελιξ* candida habet sarmenta, folia tenuia, angulosa, & vt Theophrastus, *διδυμότερα*, id est lætiora, siue vt Plinius reddidit, concinniora. (Dioscoridis exemplaria perperam *ἐρυσας* legunt.) fructum non gignit.

Huius præterea & species Theophrasto sunt. Est enim vna virens ac herbacea, quæ plurima: altera candido folio: tertia *ποικίλη* siue versicolor, quæ Trachia vocatur.

Plinius Helicen non genere, sed ætate à reliquis differre quoldam existimare recenset: primoque Helicen, fieri vetustate Hederam.

Addit Theophrastus, Helices species suas quoque differentias habere: & harum quæque, inquit, distare videtur. Quippe inter herbaceas, quædam tenuioris folij; quædam verò minus hæc omnia habet: *ποικίλης* siue versicoloris, vnius maius, alterius minus folium: differunt & secundum *ποικίλιαν*, id est, coloris varietatem: ita & magnitudine, & colore differunt. *ἐνανξέσαται*, siue auctu facilis, autem herbacea, *καὶ ὅτι πλείονι πορρίσσει*, id est, & maximè se propagans. hæc ille.

Posteriora verba sic Plinius reddit: Adolefcit in longitudinem maximè herbacea. Sequitur mox: Arbores autem necat candida, &c. Quæ verba non ad candidam Helicen pertinent, sed de fructifera candida à Theophrasto scribuntur. Ex quo omnia sua Plinius lib. xvi. cap. xxxiiii. transcripsit, desideratis tamè non paucis. Nam hoc loco de Hedera non pauca reperiuntur prætermiffa. Poterunt autem hæc ipsa ex Theophrasti lib. De historia stirpium tertio, à diligenti aliquo facillè restitui.

Refertur hoc loco turpem quoque Plinij lapsum ostendere, hoc eodem de Hedera capite statim initio, vtrumque Cistum, marem videlicet & feminam, inter Hederæ genera numerantis, vocum *κίσα* & *κίσα* affinitate decepti, nisi iam sæpè ab aliis doctissimis viris in hunc foret animaduersum.

Minor Hedera nigrae similis est, sed minor: cauliculi siue viticulæ eius tenues sunt, folia

m 3

angu-

2.

3.

Dioscoridii corruptus locus.

Plinij mutilus locus.

Plinij lapsus.

4.

angulosa, virentia, subinde maculosa: non arbores, non muros, aut parietes ascendit, sed humi defixa repit: fructum etiam non gignit.

Nigra Hedera in Italia, Germania, Belgio, Gallia, circa parietes & arbores frequens est. Candida in Græcia reperitur. Minor passim in siluis & opacis locis gignitur. Hanc serpentibus gratissimam, & sub hac hibernis mensibus eos latitare, Matthioli scribit.

Flores Hedera sub Autumnum producit: baccae post hiemis solstitium perficiuntur.

Hederam Græci κίττον & κίασον: Germani Ephyw: Belgæ Dept: Hispani Yedra: Galli Liarte appellant. Occurrunt inter spuria, & hæc eius nomina: κίθαρον, κίσαρον, χυσοκαρπος, πομπη, κορυμβηθρον, κίασιον, διονύσιον, ιδυθρον, περσις, κημος, ἀσπληνος, Siluæ mater.

1. Maiorem Theophrastus ὄλον κίασον, Latine attolentem aut assurgentem Hedera dixit; Gaza excelsam reddit; Plinius rigentem Hedera appellare videtur. Recentiores Hedera arboream, quæ arbores complectitur; muralem verò secundum parietes nascentem appellant. Sunt tamen qui velint omnem assurgentem arboream cognominari, quibuscumque tandem illa conscendens adnæreat; ad differentiam nempe alterius per humum repentis.

4. Minor ἐπιγειος κίασος vocatur: Germanis Kleyn Ephyw: Dicitur & χαμηλὸς κίασος; differens tamen multum ab Hedera terrestri superius descripta. Helicen siue clauiculam Latine iuncupatam hanc non pauci existimant, sed Theophrastus ἑλικη ab ἐπιγείῳ κίασῳ differre ostendit; tertiam enim inter assurgentem Helicen facit.

Ceterum Hedera, vt Galenus ait, ex contrariis composita est facultatibus; habet enim quiddam adstringentis substantiæ, terrenæ & frigidæ: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam esse vel gustus comprobatur: nec deest tertia; aqueam namque substantiam quamdam tepidam obtinet; certe si viridis sit. Siquidem dum arescit, hæc prima exhalet necesse est: manet quæ terrea est & frigida & adstringens, & ea quæ calida ac acris.

Viridis autem, foliis eius in vino decoctis, vlcera grandia conglutinat, quæque maligna sunt, ad sanitatem reducit: tum igne factas exulcerationes cicatrice includit. Porro cum aceto cocta folia lienosis profunt. Flores autem quodammodo validiores sunt, vt ad læuorem redacti cum cerato ambustis conueniant.

Præterea succus medicamentum est errhinon, capiti purgando idoneum; tum verustas aurium fluxiones sanat: ad hæc vlcera vetera, tum in auribus, tum in naribus. Porro si acrior appareat, aut rosaceo aut dulci oleo miscetur.

Lacryma eius lentes interimit, pilis nudat: vsque adeo calidæ potestatis, vt obscure adurat. Est autem velut aqueus quidam liquor, sicut alia omnes lacrymæ. Hæc Galenus.

Eadem ferè Dioscorides, sed tamen & paulò plura habet. Nam & acinos, ait, quinque tritos, & cū rosaceo in malicorio calfactos, & in oppositam aurem instillatos, dentium mitigare dolores: denigrare item corymbos capillos, mouere menses tritos ac subditos: epotos verò, tum & horum succum, imbecillitatem parere; & mentem perturbare, si largius sumantur.

Nostri ætate rarissimus Hedera vsus, nisi foliorum, quæ vlcusculis in cruribus, aut aliis corporis partibus procuratis (fontanellas vocant) imponuntur. Humores enim & ichores ad eas partes alliciunt: inflammationes verò ab iisdem arcent, recenter quidem decerpta nondumque resiccata. Sunt etiam, qui corymbos ad ciendam vrinam efficaces afferant; & calculosis ac nephriticis ea propter exhibeant.

De Vite vinifera. CAP. XXVI.

HIS quæ adminiculis egent, pedamentis fulciuntur, neque per se consistunt, annumerari Vitis vinifera potest: Perticis & pergulis sustinetur, horumque subsidio latè diuagatur, & in altum scandit: Vlmis & Opulis sociatur: alias item arbores amplectitur, alioqui humi prostrata iacet.

Vitium autem quæ vinum proferunt, hæc quidem cultiuæ: alia siluestris est. Cultiuarum complures maiores, minor verò & paruula etiam quædam est.

Maiorum caudices siue trunci subinde crassi sunt, multiplici eoque rimoso cortice conuestiuntur; ab his rami veluti brachia diffunduntur, e quibus sarmenta & palmites articulati; ex ipsis verò articulis folia & capreoli, dependentesque vix compluribus acinis coaceruata; folia lata, subrotunda, incisa, quinquangularia, capreoli tenues & intorti, quibus se vicinis innectit, & veluti manibus adminicula complectitur apprehenditque: vix colore & magnitudine, tum & aliis conditionibus differunt.

Candidi aut fului vnius vix acini sunt: alterius & externo folliculo, & interiore carne ac succo, saturato rubore nigricant: tertiæ cæruleo aut subrubente arridet colore, carne tamen & succo veluti primæ. Vinum præbent hæc vix candidum mox prælo subditæ; rubens verò, si cum folliculis calcate relinquantur, cum quibus si diutius permanferint, color etiã intenditur.

Nigrum

Vitis vinifera.

Nigrum ac obscure rubens secundæ vinum proferunt, sed candidum ac fulvum priores vuæ.

Vuarum item nonnullæ maiores, magnisque acinis constant: aliæ minoribus. Acini quibusdam frequentiores: rariore aliis. Vinaceum vnicum nonnullarum acini ferunt: plura verò aliarum. Vinum quædam austerius dant, nonnullæ dulcius. Quarundam inueteratum melius, non paucarum horum vinum præstantius.

Minor siue parua Vitis omnibus partibus minor est, folia ei minora ac rotundiora: vuæ exiguæ, parui acini, colore nigri, rarissime albi aut tui, sapore dulces, vinaceo siue nucleo interius minimo ac molli.

Siluestris Vitis caudicibus, ramis, articulatis sarmentis, foliis, clauiculis cultiuam refert, sed vna eius non perficitur, immatura & austeria permanens.

Aptum, inquit Florentinus, vitibus solùm omnis est terra nigra, non valde densa, neque glutinosa, humiditatem habens. Refert tamen, L. Columella ait, cuius generis, aut quo habitu vitem pro regionis statu colere censeas.

Pingui & vberi agro prudens dabit agricola gracilem vitem, nec natura nimis fœcundam: macro feracem, terræ densæ vehementem, multa que materia frondentem: resoluta & lato solo, rari sarmenti: humido sciet non rectè mandari fructus teneri Vitem, & amplioris acini, sed callosi, angusti, frequentisque vinacei: sicco rectè diuersæ quoque naturæ.

Negabat, idem ait L. Columella patruus, stercus Vitibus ingerendum, meliorem censebat esse materiam vindemiis exuberandis, congestitiam & aduectam humum.

Cælo porrò calido Vitis lætatur: æstuosissimum tamen non desiderat, frigidum verò ac glaciale non sustinet: in calidis idcirco regionibus vber est potentis vini proventus: in frigidioribus tenuius est & ἀλιγρόφροσι, ac exiguam aquam admittens, vel etiam omnino ἀμίδυσον, quale est quod Louanij & alibi apud Brabantos, tum quod & apud Bohemos ac Saxones, ac circa horum fines nascitur.

Validiores siquidem & potentiores vuas Sol efficit, sed & dulciores, si multum calefeceris: vt in Geoponicis Quintilij affirmant, qui & Lunam ad maturitatem, ad dulcedinem verò noctes conferre aiunt.

Putandas Vites, antequam furculus progerminet, Columella: Februario mense, Palladius ait, si ferius putetur, lachrymans alimentum perdit.

Vindemiare Octobri mense commodissimum.

Ablaqueare autem Vitis, si quando expedit, Autumno vtilissimum censeatur, prius quam frigora inuadant.

Vitis autem Græcis ἀμπελος ὀνόφορος, id est, vinifera Vitis, ac ἀμπελος ἡμερος, hoc est, mansuetæ siue cultiua Vitis appellatur: & ὀνόφορος quidem, ad differentiam vtriusque Bryoniae ac Tami, quæ & ἀμπελοι appellantur.

Vitis autem ex eo, quod inuitatur ad vuas pariendas, auctore Varrone dicitur.

Minor siue parua Vitis, Idæa modò cognominatur, de qua Theophrastus lib. III. Nascitur, inquit, Vitis ea parte Idæ, quam vocant Phalacras, fruticosa est, virgulis paruis & ramis cubitalibus pænè exporrigitur, quibus acini laterales nigri adhærent, magnitudine fabæ, dulces, qui γαρτῶδες η, id est, vinaceis simile quid continent.

Plinius hanc Alexandriam lib. XIIII. capite III. facit, iisdem quibus Theophrastus verbis ipsam describens: Dioscorides siluestris Vitis alterâ statuit speciem. Nos maluimus inter cultiuas retinere. In Officinis huius exigui passii acini, passularû de Corintho nomine veneiunt.

Siluestris Vitis ἀμπελος ἀγρία Græcis, Latinis verò etiam Labrusca dicitur, vt apud Virgilium in Bucolicis:

Siluestris raris sparsit Labrusca racemis.

Ad hoc siluestre genus pertinent, quas Plinius lib. xvi. cap. xxvii. Triferas ac Infanas vocari refert: quoniam in iis alia maturefcunt, alia turgescunt, alia florent.

Fructus Vitis Græcis βότρυς καὶ σαφυλὴ, Latinis racemus & vua est. Siluestris verò Vitis fructus οἰνάνθη dicitur. οἰνάνθη, inquit Dioscorides, καλεῖται ὁ τῆς ἀγρίας ἀμπέλου καρπός, id est, cœnanthe appellatur siluestris Vitis fructus. Galenus verò non modò fructum ipsum, sed & primum eius rudimentum siue ἐκβλάστημα vnà cum floribus, vnde succedentibus diebus siluestris Vitis vua succrescit, cœnanthen, lib. viii. De medic. secundum loca, appellat.

Vua quæ solem passa est σαφίς Græcè, & Atticè ἀσαφίς, Latine vua passa, ab Officinis passula.

Acinus ράξ & κοκκός Græcis, Latinis etiam granum. Πάξιπυτις κοκκός τῆ βότρυος, Democritus, inquit, id est, Acinus siue ράξ granum est vuæ. Composita est acinorum substantia ex ipsarum veluti carne, humore per carnem disperso, seminibus & membranoso integumento siue folliculo.

Semina Græcis γίγαρτα, Latinis vinacea, quandoque etiam nuclei appellantur: Officinis arilli, quasi ariduli, quòd sicci, & succum nullum præbeant: sunt tamen & vinacea Columellæ, quæ ab vis expressis ac prælo subiectis, reliqua sunt.

Ramosum, quod in vis medium, vnde acini dependent, Galeno βότρυχος, Varroni scapus est vuarum. Nonnulli racemum proprie appellari existimant.

Στέμφυλα recrementa sunt ab vis expressis reliqua; membranosi videlicet acinorum folliculi, & vinacea cum scapis. Sed Attici, inquit Galenus, quæ ex musto expresso supersunt βρύπα appellant: στέμφυλα verò, quæ ab oliuis relinquuntur.

Vitis autem palmites, folia, & ἑλικες siue capreoli refrigerant, & potenter adstringunt: sanguinem vnde quaque fluentem supprimunt: aduersus alui fluores, dysenterias, stomachi ardores, nauseam, grauidarum κίττον prodesse possunt & foris imposita, deinde & quouis assumpta modo: ad tonsillarum etiam ac oris inflammationes gargarizata.

Eiusdem facultatis sunt vuæ ante maturitatem collectæ; tum & cœnanthæ, quæ ad omnia efficacior habetur.

Lacrymam è caudicibus & sarmentis vulneratis effluentem, subindeque gummi instar concrefcens, cum vino potam calculos pellere, Dioscorides ait. Impetiginem item, scabiem ac lepram sanare, sed loco prius nitro confricato: cum oleo frequenter illitam pilos ab olere, sed præstare tamen eam præcipue; quæ è virentibus sarmentis dum vruntur exudat, quam addit & myrmecias inunctas tollere.

Vinacea, & quæ reliqua à prælo στέμφυλα adstringunt, dysentericis, cœliacis & stomacho resolutis vtilia.

Vinacea quidem tosta & in puluerem trita exhibentur. στέμφυλων verò decoctum infunditur, quod & menses in seflu ac fotu superfluentes supprimit.

Eadem & cum sale vtiliter imponuntur ad inflammationes, durities & turgentes mammas.

Stemphylôn verò τέφρα, id est, cinis, tum & sarmentorum, ablata circa sedem condylomata & thymos cum aceto impositus sanat: luxatis & à vipera commortis auxiliatur: & splenis quoque inflammationibus cum oleo rosaceo, ruta & aceto impositus; eodem auctore.

Lixiuio è cineribus sarmentorum Vitis recentiores vtuntur ad vrentium & causticorum compositiones, quæ cauterij vicem explent.

De Vis. CAP. XXVII.

VUÆ recentes aluum perturbant, & ventriculum flatu implent, præsertim quæ sapore acidæ ac austeræ sunt, concoctioni enim in ventriculo huiusmodi plurimum obsunt, ac dum per iecur & venas distribuuntur, frigidum ac crudum ingenerant succum, qui non facile in probum sanguinem commutetur.

Dulces vuæ & probè maturæ innocentiores sunt: succum habent calidiorem, & qui facilius distribuatur: citius per aluum quoque secedunt, præsertim humidæ, & maxime si absq; vinaceis & folliculo liquor tantummodò cum carne, vt Galenus ait, assumatur.

Peruadit autem vinaceorum substantia, tametsi sicciore & astringens, omnia intestina, & nihil permutata descendit; veluti & folliculi, qui nullam quoque aut omnino exiguam mutationem subeunt, aut in corpore admittunt.

Quæ vinosi saporis vuæ sunt, medio se inter austeras siue acidas ac dulces habent modo.

Nutriunt autem inter vuas magis, quibus exiguus succus: minus verò quibus vberior; sed citius hæ descendunt, copiosius siquidem corpori ex carnea substantia alimentum, quam ex succo accedit: succo magis aluus laxatur.

Principatum porrò vuæ inter Autumnales fructus obtinent, & horæis omnibus magis nutriunt,

nutriunt,

nutriunt, verum tamen minus quam ficus; minimumque pravi succi habent, præsertim cum exactam maturitatem fuerint adeptæ.

Adest verò & ipsis maximum id commodum, quòd velociter subsideant: si quando autem hæserint, grauius offendunt.

Tutissimus autem vsus vuarum, si moderatè quis iis vtatur, & cum natura fuerint carnosæ ac maturæ, nullamque austeram vel acidam qualitatem præ se tulerint: auctor Galenus.

De Vua passâ. CAP. XXVIII.

VVARVM passarum plurimæ dulces sunt, austeræ qualitatis participes nonnullæ. Dulces calidiores, austeræ frigidiores sunt: vtræque modicè adstringunt, sed paulò ampliùs austeræ, stomachù hæ etià magis roborât. Dulces nec stomachù dissoluunt, nec ventrè subducunt.

Corpus autem probe nutriunt vuarum passæ; stuccum habent haudquaquam vitiosum, sed aliquanto crassiorem ingenerant, qui tamen ad copiosioreni alimenti materiam facit. Copiosius autem ex dulcibus & pinguibus est alimentum, quarum præstantiores, quæ corticem habent tenuem: ex austeris & macris parcius accedit.

Inest verò & dulcibus contemperandi ac leniendi vis, cum mediocriter detergendi potentia. Thoraci, pulmonibus, asperæ arteriæ, renibus, vesicæ, ac non rarò stomacho vtiles. Asperæ enim arteriæ asperitudines leniunt; raucedini, dyspnœæ siue difficili respiracioni auxiliantur, ad sputi concoctionem faciliemque expurgationem in quocumque thoracis, lateris & pulmonis morbo conducunt: renum ac vesicæ cum ardore & acrimonia dolores mitigant: infestantium os ventriculi mordacium humorum malitiam obtundunt.

Iocinori etiam vuarum passæ, vt Galenus lib. VII. De medic. secundùm loca ait, profunt, in tantum alstringentes, quantum opus habet viscus affectum. Habent siquidem & vim concoctoriam crudorum humorum, & vim coercendi maligna, suntque ipsæ haud faciliè putredini obnoxia; & vltra hæc secundùm totam substantiam visceri ipsi familiares sunt ac propria. Optime enim faciunt, quæ vnâ cum eo quòd intemperiem curent, etiam alere possunt. Vuarum siquidem passæ nutriunt, roborant, putrefactioni resistunt, & si intemperies ex humiditate & frigiditate, citra omnem molestiam & securè perferant: vt idem Galenus.

Eximenda esse vinacea à veteribus ad posteritatem peruenit, vt ex nonnullis veterum compositionibus videre est, qualis est Arteriaca Mithridatis apud Galenum, quæ vuarum passam *ἐπιγαστρικὴν*, id est à vinaceis expurgatam accipit. Nam cum substantiam vuarum passæ crassam habeant, faciliè distribui nequeunt, & obstructionibus viscerum obnoxia sunt, quæ ab ipsis vinaceis etiam augentur. Tantò enim difficiliùs distribuuntur, ac citiùs magisque obstruunt, quò plus ipsis adest alstringentis. Quamobrem tollenda sunt vinacea; ita enim ipsarum vuarum passarum succus minus hærebit, minusque difficulter per viscera distribuatur.

Dioscorides vuarum passam cum pipere mansam, pituitam refert è capite detrahere: sedare testium inflammationes cum fabacea farina & cumino in cataplasmate impositam: epinyctidas, carbunculos, *κέραια*, putredines circa articulos, & gangrenas sanare, absque vinaceis tritam & cum Ruta superpositam: ad podagram quoque commodum ex ea cataplasma esse cum succo Panacis; sed & vngues mobiles citiùs remoueri, si imponatur.

De Musto. CAP. XXIX.

MVSTVM, quod Græcis *γλυκος*, liquor videlicet recens ab vuis calcatis aut torculari subditis effluens, flatu ventriculum & intestina implet; difficilè concoquitur; crassus est succi; & nisi celeriter descendat, nocentius etiam efficitur. Hoc autem vnum illi tantummodo bonum, vt Galenus ait, adest, quòd ventrem deiciat.

Citissimè autem secedit dulcissimum ac ex maturis vuis expressum. Quod verò ab acidis & austeris redditum, ad omnia pessimum est; magis inflat, difficilè concoquitur, crudiores ingenerat humores: & tamen si aluo perturbata etiam descendat, colicos tamen sæpenuerò simul ingenerat dolores, & calculi molestias adfert. Quòd si verò aluus etiam non commoueatur, grauiora ac molestiora omnia sunt; frequèter verò & lienteriam & dysenteriam efficit.

Πρόσπορον aut *πρόσρομον* appellant Græci, quod vel spontè, antequam calcantur vuarum, vel primum à pressura effluit; tale succo vuarum respondet, & citò quoque descendit. Posterius vinaceorum, folliculorum, ac scaporum naturæ particeps, deterius est.

De Sapa, siue Hefsemate. CAP. XXX.

Ex musto conficitur quod Græci *ἐπιμημηθὴ σιγαλον* vocant, Latini saram & defrutum; cum videlicet mustum dulcissimi saporis ad tertias decoquitur, vt Columella ait.

Plinius saram & defrutum decoctionis modo differre asserit: & saram quidem fieri musto ad

sto ad

sto ad tertiam partem reducto, defrutum ad dimidiam. Siræum, inquit lib. XIII. cap. XVII. quod alij *ϕημερα*, nostri sapa appellat, ingenij non naturæ opus, musto ad tertiam partem mensuræ decocto: quod vbi factum ad dimidium, defrutum vocamus.

Palladius his Carcenum adiicit, quod ait fieri cum tertia perdita, duæ partes remanserint.

Leontius in Geoponicis hepsema ex musti partibus octo, & vini centum, ad tertias decoctis conficiendum refert.

Galenus tamen *ϕημερα*, esse mustum plurimum decoctum testatur; recentiores hepsema siue sapa, vinum coctum appellant.

Vin sapa habet calfaciendi, non tamen æquè vt vinum; hoc autem crassior est, minus facile distribuitur, tardiusque per vrinas descendit, per ventrem verò subinde citius, nam hunc modicè subducit.

Nutrit autem valenter, & corpus citò implet; in ventriculo tamen propter crassitiem aliquantisper hæret, ac iocinori aut lieni minus idonea: concoquit etiam sapa crudos humores, pectori ac pulmone inhaerentes, eorumque citam purgationem procurat. Tussi idcirco ac respirandi difficultati auxiliatur. Galenus libro 111. De med. secundum loca, sapa aurium etiam dolores leniri tradit.

Refert verò non parum, ex cuiusmodi musto sapa confecta fuerit. Nam ex optimi ac generosi vini multo haud dubiò præstantior est, atque ad omnia supra scripta efficacior: ex tenuis verò ac oligophori vini multo, imbecillior & minus efficax.

Belgij & præsertim Zelandiæ œnopolæ ex sapa & vino vtrisque Hispaniensibus certa portione permixtis vinum componunt miscellaneum, quod pro Cretico, vulgò Maluatico nuncupato, substituunt ac venum exponunt.

Plinius sapa in adulterium mellis excogitatam ait lib. XIII. cap. IX.

De Vino. CAP. XXXI.

VVARVM succus, quem diximus recenter expressum, *γλακὸν* ac mustum nominari, vbi sordes sæculentaque resederint, iamque purus nitidusque apparuerit, *οἶνος* Græcis, Latinis vinum appellatur; & quidem proprie. Nam alij quidam succi ac liquores, vt malorum punicorum, cotoneorum, pyrorum, mespilorum, sorborumve, vel qui aliunde veluti ex hordeo ac frugibus confiunt, haudquaquam simpliciter, sed addito nomine eius ex quo conficiuntur vina dicuntur. Ita vinum Rhoites ex punicorum malorum acinis expressum, Cydonites ex malis cotoneis, Apyites ex pyris; *οἶνος κειθίνος* siue vinum hordeaceum, quod & zythum, ex hordeo compositum. Cognomina tamen & alia quædam, & quidem a stirpibus in iis maceratis vina accepere, quæ ex Vite tamen vina sunt; vt absynthites, myrsinites, hyssopites; factitia autem hæc dicuntur.

Proprie verò ac simpliciter vinum appellatur, quod ex Vitis viuis expressum est, ac nullius alterius misturam admisit.

Est autem huiusmodi vini non vna natura, non vna sibi similis facultas, aut potentia; verum differentes quamplurimæ. Est siquidem ipsorum vna in gustatu differentia, altera in colore, tertia ad consistentiam siue vini substantiam refertur, quarta in virtute ac potentia sita est. Addit Galenus eam, quæ in odore reperitur, quæ vini virtutem ac potentiam cõsequitur.

Accedere potest & ea, quæ ætatem respicit; ætate siquidem & calidiora & acriora vina redduntur, atque vnà & colorem sæpè, & substantiam, & odorem mutant.

Gustatu autem quædam dulcia vina sunt, alia austera, acerba nonnulla, pleraque etiam satis acria: nec desunt media, vel ad vnã vel ad aliam qualitatem inclinantia.

Colore verò aut albidum vinum, aut flauum, aut rubrum, aut saturato rubore nigricans, quod nigrum appellatur; aut medio aliquo inter hæc colore.

At consistentia quoddã omnino tenue: aliud crassum, pingue: intermedia quoque; nõ pauca.

Virtute hoc quidem potens, illud infirmum est: aquosum illud & *ὀλιγόφρονον* nominatur; illud verò vinosum. sunt & inter hæc medio se modo habentia complurima.

Inest autem omni vino quantumcumque debili, vinosa quædam substantia tenuis ac calida: sunt & aquosæ partes, ac nonnullæ quoque terrestres. Neque enim simularium partium vinum est, sed, vt Galenus lib. 1111. De simplic. medic. facult. testatur, ex diuersis facultate partibus consistit.

Ex varia harum substantiarum inter se mixtura ac proportione, diuersæ ac differentes vini proueniunt facultates.

Optimum autem est ac generosissimum, in quo calidæ ac vinosæ plurimum superant: tenuissimum verò, in quo aqueæ nimium redundant.

Terrestres substantia copiosior permixta vinum reddit austerrum, veluti cruda acerbum.

subi-

subsidet terrestris substantia; temporisq̄ue spatio secreta deorsum fertur, sitq̄ue ipsa vini fax. Non tamen semper integre secernitur, remanente in ipso vino huius substantiæ & sapore, & aliis qualitatibus.

Caliditatem autem omne vinum partim à propria Vitis natura, ac ingenito calido habet: partim à Sole accipit. Nam non modò vuas, sed & reliquos fructus maturans duplex, vt Galenus quoq; testatur, caliditas est. Vna propria cuique naturalis, altera à Sole acquiita, quæ si alicubi, in vuas certè maturandis manifeste cognoscitur, percipiturq̄ue, & maxime requiritur.

A Sole siquidem calor procedens, vuas vuæq̄ue succum percoquens, ad maturitatem potissimum perducit, ingenitum naturalemq̄ue vini calorem excitans atque intendens, qui seculis & crudarum & aquosarum partium copia ita obruitur, vt consopitus & nullus propemodum appareat.

Nisi enim proprio ac ingenito calore calidum vinum esset, vi Solis ita excoqui vna non posset, vt calidum redderetur vinum, non minùs quàm multa alia tota natura frigida, quæ tametsi vi caloreq̄ue Solis & perficiantur & maturentur, ingenitam tamen naturam non amittunt: veluti Mandragoræ, Solani, Cicutæ, Papaueris, aliorumq̄ue similibus, & fructus & succi aut semina, quæ frigidam suam qualitatem etiam perfecta ac matura retinent.

Quandoquidem igitur Solis calore plurima parte ad proprium sibi calorem vinum perducitur, huius autè feruor ac vis omnibus terræ regionibus aut locis haudquaquam æqualis, idcirco pro regionum locorumq̄; diuersitate, vina haud parùm difficultate differentia gignuntur.

In calidis regionibus ac Soli expolitis locis generosius nascitur: in frigidioribus verò provinciis, & ad Septentriones patentibus tractibus, crudius ac imbecillius provenit.

Ætas feruidior generosius vinum efficit, remissior aut humidior minùs maturum concedit, facit tamen non modò cæli Solisq̄ue conditio ad differentes vini qualitates, sed & ipse natalis soli genius plurimùm & eò confert: tum & Vitis vuarumq̄; propria & ingenita facultas.

Terre siquidè speciè ac sapor & aliæ vini qualitates, vt & Diophanes testatur, consequuntur.

Pro vuarum verò diuersitate, vini alium non modò colorem, sed & gustum esse, notissimum.

Est autem vinum, Galeno auctore, ex secundo ordine excalfacientium, sed quod admodum vetus, ex tertio; nouum verò ex primo, quæ de medio inter potentissima, & aquosissima veritatem præcipuè obtinent. Nam vinosissima & potentissima etiamnum horna, sæpe numero secundo ordine excalfaciunt. tenuissima verò ac aquosissima, tametsi vetera, primum ordinem subinde non excedunt.

Caliditati verò proportione respondet (inquit Galenus in lib. De simp. med.) siccitas. in libris autem De sanitate tuenda, vinum non modò excalfacere, sed & humectare corpus nostrum refert, ac quidquid immodicè siccatum, id humectare ac nutrire.

Veritatem autem vtraque sententia habet.

Aliæ enim vini sunt, vt medicamentum; aliæ vt alimentum, facultates. Quod Galenus in lib. III. De alimentorum facultatibus, aperte ostendit, asserens eas vini vires, quas Hippocrates in lib. De ratione victus refert, *ὄχι ὡς τροφῆς εἶσι, ἀλλ' ὡς φαρμάκου μᾶλλον*, id est, non vt alimenti, sed magis vt medicamenti esse. Vti enim medicamentum, euidenter ac manifestò vinum resiccatur, præsertim foris adhibitum: vbi cum nulla eius in alendo aut nutriendo corpore sentitur facultas, siccitas euidentius ac manifestius apparet ac percipitur.

Vlceri quatenus vlceris optimum medicamentum vinum est: vlceris verò, qua vlceris est, sanatio, mediocris est resiccatio, auctore Galeno Methodi lib. quarto.

Hippocrates quoq; vlcera madefacere quæcumque ea fuerint, nisi vino non oportere, scriptum reliquit. Nam siccum, Galenus addit, sano vicinius est: humidum verò non sano.

Quòd autem potentia siue facultate vinum quidem siccum, non autem *ἐνεργεία*, siue actu, manifestum. Nam actu quidem humidum liquidumq̄ue vinum est, ac frigidum quoque, si rim ea de causa etiam sedat, quæ frigidi humidique appetètia. Atque hac ipsa actuali: (vt sic loquamur) humiditate non medicamentum, sed alimentum, si quando assumitur, existit. Nutrit enim, ac sanguinis copiam humiditate sua adauget, adauctoq̄ue alimento corpus humectat; nisi fortassis vetus, potens admodum; iamq̄ue præ vetustate acrefactum; tale siquidem non modò excalefacit, verùm etiam corpus extenuat atque resiccatur; vtpote non alimenti, sed ad medicamenti naturam accedens.

Quòd verò vetustate nec acre nec medicamentosum factum est, nutrit, humectat, conferens videlicet ad alimenti sanguinisq̄ue copiam; amplius nempe actuali sua humiditate alendo, nutriendo, fouendoq̄ue corpore humectans, quàm potentia resiccare valeat.

Genuinum autem ac naturalem calorem vinum refocillat, ventriculo prodest, tum ad cibi appetentiam inuitat, concoctionem ciborum promouet, alimentumq̄; per corporis membra deducit, robur molemq̄ue corporis adauget, pituitam extenuat, biliosos ac serosos humores

mores per vrinam educit, sudores promouet, sanguinem ingenerat puriorem, bonum corporis colorem efficit, ac prauum in meliorem commutat. Ex morbo emaciatis, & quibus corpus refici opus est (modò non febricitent, Gal. VII. Method.) conducit, vires omnium maximè ac celeriter reparat, hilaritatem ac lætitiã confert: metus, curas, ac sollicitudines, tristitiãque depellit: voluptates parit, somnum clementer conciliat.

Atque hæc quidem, moderatum vini consequuntur vsum.

Immodica verò vini potatio, contraria omnia planè adfert. Temulenti animo turbantur, desipiunt, grauioriq̃ somno premuntur, ac deinde apoplexi, articulorum doloribus, vel omnino aliis grauissimis circumueniuntur malis: cerebro, iocinore, pulmone aut alio aliquo ex internis vilceribus, largioris vini frequentiore potatione vitiatis.

Auxilio prætereà vinum est contra Cicutam assumptam, aut Coriandrum recens, Meconium, Aconita, Fungos, aliaque frigida perniciofa; tum & aduersus serpentem morsus, omniumq̃ue ictus, quæ refrigerando nocent ac necant.

Facit quoque vinum ad diurnas præcordiorum distentiones, inflationes, cachexiam, hydropisim, omnesq̃ue generaliter frigidiores ventriculi, iocinoris, lienis, ac etiam vteri affectus.

Ceterum vinum colore ac substantia aquæ simile, pellucidum, splendens, purum, consistentia tenue, quod album appellatur, infirmissimum est, eoq̃ue si aqua diluatur, exiguum omnino fert: vnde & ab Hippocrate *ὀλιγόφρονον*, id est, pauciferum dictum.

Minus istud quàm alia caput ferit, aut nervos offendit; ventriculo interim haud ingratum facile ac citò in membra distribuitur; longè minore cum periculo quàm aliud quoduis febricitantibus cõceditur (nisi phlegmonis suspicio adsit) non rarò in intermittentibus vtiliter admittitur; concoctionem siquidem, vt Galen. VIII. Method. adiuuat, semicrudos humores concoquit, vrinas & sudores mouet: laborantibus peruigiliis, curis, tristitia, ac defatigatis vtile.

Nigrum autem, intensi videlicet ruboris, crassum, non facile digeritur, aut ad vesicam permeat; cerebrum citò tentat, ac ebrietatem facit; concoctu difficilius, circa præcordia diutius hæret; iecur lienemve facile obstruit, aluum fere adstringit; sed tamen plus alit, sanguiniq̃ue generando accommodatissimum; carne citius quàm alia corpus replet.

Quod verò diluto ac vermiculo colore rubet, ori vt plurimum gratius est, ventriculo vtilius, minus tardè ac difficulter digeritur, minus caput ferit, minus circa præcordia hæret, faciliusq̃ue quàm nigrum ad vesicam descendit; adstringit tamen & aluum, si modò maturum sit, nam eiusmodi cruda & austera sæpenumerò debilem ventriculum perturbant, & aluum commouent.

Κίρρον siue fuluum vinum in medio esse apparet, tenue & crassæ consistentiæ; alioqui inter omnia calidissimum: ab Hippocrate hanc ob causam *ὀνωδές* appellatur, & tale quidem non *ὀλιγόφρονον*, sed multam aquam sibi admisceri sustinet.

Huius generis quod ætate vetus, substantia tenue, & boni odoris, omnibus quos syncope malè habet vtilissimum; etiam si ex bile flaua os ventriculi infestante accidat; Galeno XII. Methodi auctore.

Dulce vinum quantum à caliditate abest, eò & caput minus tentat, aut mentem offendit; melius verò & per aluum secedit, ipsam subinde emolliens: per vrinas verò non ita facile descendit.

Quò verò & consistentia crassius, tantò etiam difficilius ac tardiùs permeat. Pulmoni confert, tussientibus vtile; crudos in thorace hærentes humores ad maturitatem perducit, & cum sputo, vt faciliùs eiiciantur, procurat. Sed iocinori minus commodum: cui, vbi vel inflammatione vel scirrho detinetur, insigniter: aut cum obstructione laborat, non exiguum nocet: lienem etiam offendit; circa præcordia hæret; haud commodum iis, qui amaram coaceruant bilem: ex huiusmodi enim vino, præsertim crassiore, citissimè flaua ipsis bilis gignitur; reliquis verò, vbi benè concoctum fuerit, alimenti copiam adauget.

Austerum, quod *ἀυσήρον* Græci similiter nominant, tenuius alit: & siquidem tenue & album vrinæ ciendæ non ineptum, caput minus tentat, ad digestionem in corpus non festinat, quò magis in animi defectu fugiendum, vt XII. Methodi Galenus ait.

Crassius verò in hypochondriis quoque hæret, ægriùs distribuitur, non tamen diu ac nigrum, aut dulce in visceribus permanet.

Si vero & vnà *κίρρον* siue fuluum fuerit, mentem conturbat ampliùs quàm nigrum; quoniam & eo calidius.

Acerbum autem vinum, quod Græcis *στυφόν*, quantum à maturitate abest, tantum ad omphacitis vini qualitates accedit, haud obscuræ adstrictionis particeps. Ventriculū debi-

debilem confirmat, grauidarum *ζίτη* siue malaciæ resistit, alui fluores cohibet, sed & in visceribus heret; iocinoris ac lienis obstructiones fouet; per vrinas tardiùs descendit; caput exiguum tentat.

Vetus vinum, quod quidem per vetustatem acre factum, non modò capiti molestum, sed & neruos lædit, ventriculo ac internis visceribus aduersatur, corpus attenuat.

Nouum ac horum vinum facillè hypochondria distendit, flatuque ingenerat, insomnia grauiora parit, præsertim quod non integrè repurgatum, aut crassum, aut admodum dulce est: talia siquidem citiùs quàm alia in visceribus hærent. Reliqua vina, vel colore, vel consistencia, vel gustu, vel ætate in horum medio, vt viribus & præstantia ab extremis deficiunt, ita quoque a vitiis & incommodis eorundem similiter absunt: facultatibus autem ad ea, quibus proximè vel colore, vel sapore, vel consistencia, vel etiam odore, vel ætate accedunt.

Vtilissimum autem vinum natura frigidis, siccisquæ item & senibus, vt Galen. De sanitate tuenda, lib. v. Nam membra eorum calcificat, & sanguinis, si quod est serum, per vrinas expurgat. Præstant ex flauis vinis, quæ pinguis sunt substantiæ. Hæc enim & sanguinem augent, & corpus nutriunt; quorum vtrumque senibus confert, præsertim eo tempore quo serosam humiditatem in venis non habent, & liberaliùs nutrirî desiderant. Contingit autem, vt quandoque in ipsorum corporibus aquosum excrementum abundet, atqui tunc iis vinis maximè indigent, quæ vrinas ciunt.

Senibus verò sicuti aptissimum vinum, ita pueris est alienissimum; quippe quod haustum & humectet nimium & calcificat, tum halitu caput repleat; iis qui humido calidoque sunt temperamento, aut quorum corpus omnis excessus medium: quos quàm diutissimè ne gustare quidem vinum Galenus primo De sanitate tuenda suadet. Neque enim his caput repleti est vtile, nec ipsos supra quàm par est, humidos calidosque fieri, quoniam eò iam caloris humorisque peruenerunt, vt si paululum vtramuis qualitatem auxeris, iam modum excefferint.

Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maximè hunc fugere expedit, ex quo non corpori modò, verùm & animo damnum accedit.

Quare neque iam adultis vinum, nisi modicè sumptum existimandum est vtile esse, quòd videlicet ad iram & libidinem præcipites faciat, & partem animi rationalem hebetem, turbidamque reddat.

De Crasi siue temperatura vini. CAP. XXXII.

TEMPERARI autem vina & aqua misceri apud veteres longa & antiqua consuetudine receptum, veluti non modò ex Hippocratis, verùm & aliorum veterum scriptis euidentibus manifestumque. Sanitatis autem ac salubritatis causa, vino aqua primùm misceri cœpit. Nam vt Hippocrates in lib. De veteri medicina, vinum meracum multum potum hominem aliquo modo debilem reddit. Quòd videtur & respexisse Ouidius sic scribens:

*Vt Venus enervat vires, sic copia vini
Et tentat gressus, debilitatq; pedes.*

Iam & suauius, vt Athenæus ait, vinum est aqua infusa; laudatur & ab Homero quod idoneam accepit misionem. Amphictyonem autem Atheniensium Regem, Philochorus (referente Athenæo) scribit, primum omnium vinum miscuisse, quippe qui misionem à Dionysio didicisset, quare rectè homines se habuisse ait ita bibentes, qui priùs mero resolutis corporibus flectebantur.

Craseos autem siue temperaturæ non vnus fuit modus. Subinde siquidem ad vnam vini, duæ; alias tres, vel etiam quatuor aquæ portiones affundebantur, aut ad duas vini, aquæ tres. Meracior fuit ex vini & aquæ æqualibus partibus, quam *ἴσον ἴσῳ* appellare soliti fuere.

Facere verò hanc veluti meraciorem ad insaniam veteres existimabant Comici, inter quos Mnesitheus, cuius hæc apud Athenæum extant verba:

*Ἐὰν δ' ἴσον ἴσῳ προσφέρῃ, μέγαν ποιεῖ,
Insaniam dat aqua vis æquè addita.*

Hippocrates lib. vii. Aphorif. huiuscemodi potionem ex æqualibus vini & aquæ portionibus permittam, veluti ebrietatem leuiorem excitantem, & voluptatem adferentem, anxietudinum, oscitationum ac horrorem quasi remedium esse ait. *Ἀλύκην, χάσμιν, φείκιν, οἶνος ἴσος ἴσῳ, πινόμνος, λύει τὴν νόσον.* Anxietudinem, oscitationem, horrorem, vinum æquale æquali potum, soluit ægritudinem. Atque huiuscemodi miscellam potentissima patiuntur vina, quæ ob eam causam, vt diximus, *οἰνώδη* appellatur. Tenuia verò & aquosa *ὀλιγόπορα*, exiguum aquæ admittant.

Talia fuisse potuerunt vina quæ olim Scythæ impermixta bibisse à veteribus referuntur: qui hac de causa impermixtum vinum Scythicam appellant potionem: & meraciùs bibentes Scythizare velle inquit: vt est apud Athenæum libro x.

Scythæ autem Hippocrati ac nonnullis aliis veterum, Germaniæ populi sunt vitra Danubium, qui & Ister dicitur. Rhenus fluuius est Scythiæ: & Cyrus traiecto Istro in fines referatur venisse Scytharum.

Bibunt verò & hac ætate omnes Germaniæ populi vinum impermixtum, quod quidem apud ipsos nascitur, tum & Septentrionales reliqui, qui tamen & potentiora vina mera non aspernantur.

De stillatio ex vino liquore, vulgò Aquam vitæ nominant.

C A P. XXXIII.

ELICITVR ex vino liquor quem Aquam vitæ, & Aquam ardentem vulgò appellant; quòd veluti ex herbis aut aliis stillatitij liquores, eodem ac simili modo è generoso vino extrahatur, per organa videlicet ad hoc comparata, quæ Alembica passim appellitant.

Est autem eiusmodi liquor colore & consistencia ex herbis distillatis aquis, cum & simplici puræ aquæ, colore similis, sed facultate longè diuersus.

Vitæ cognomen accepit, quòd ad hominis vitam & cõseruandam & prorogandam facit.

Ardens verò dicitur, quia facile flammam concipiat. Cùm enim vix aliud sit, quàm generosissima ac tenuissima vini pars, citò admota ignis flamma accenditur ac ardet.

Calidissimus hic liquor est, & subtilissimarum ac tenuissimarum partium, tertio ordine calidus ac siccus, & quidem intenso, præsertim qui purior. Quòd enim purior, hoc & calidior, siccior, ac tenuiorum partium: puriorem efficiunt aliquoties repetitæ per organum distillationes.

Prodest verò hæc ex vino stillatitia aqua omnibus vel per longiorem morbum, vel per ætatem grauiorem refrigeratis, vt senibus ac decrepitis. Calorem siquidem naturalem & fouet & auget, vires tuetur, reparat, ac intendit; vitam producit, sensus omnes vegetat, memoriam non modò conseruat, verùm & redintegrat; visum acuit: utilis catalepticis ac caro, si febris absit, occupatis, aliisque frigidis cerebri ac capitis malis laborantibus; facit ad cordis debilitatem, tremorem, ac palpitationem; ventriculum languidum excitat ac exalfacit; flatus tum in hoc, tum in hypochondriis, vel etiam in intestinis hærentes discutit; cibi concoctionem promouet, frigidis venenis potenter resistit.

Tanta in corroborando corde, ac sensuum organis excitandis huius vis ac potentia est, vt non modò intrò exigui cochlearis, vel etiam mediij mensura sumpta, verùm & foris admota efficax reperiatur: naribus videlicet applicata, vel temporibus, brachiorum item carpis illita.

Subinde hoc modo vsurpata etiam morientibus atque animam agentibus vitam ad aliquot horas producit, vel etiam restituit; quæ purissima ac exquisitissima est.

Dentium dolores in ore detenta sopit: lenit & neruosarum partium ex frigido contractos, illita. Sunt qui in quartanis ante accessionem, præsertim post morbi statum exhibere audeant.

Exhibenda autem hæc aqua ex vino, cum magno in morbis est iudicio ac delectu: cùm enim impensè calida sit, & partium tenuissimarum, ac nec aliud quàm spiritus ipse vini, citissimè permeat, ac cerebrum facillimè petit ac ferit. Apoplexi idcirco occupatis, comitali morbo obnoxiiis, hemicrania, cephalæa, aut vertigine ex frigida licet causa laborantibus, non tamen tutò semper dari potest: nisi enim materia morbi effectrix omnino sit exigua; & temperamento ipse ægrotus, perquam frigido, citra periculum exhiberi nequit; fusis siquidem humoribus, caput ampliùs impletur, & morbi vis intenditur. Quòd si verò & calidi adsint humores, veluti sanguis, inflammationes quoque non parum augentur.

Nocet verò hæc aqua omnibus natura ac temperamento calidis, summè biliosis. Iecur etiam offendit: renibus quoque haud utilis est, sæpiùs aut copiosius sumpta.

De Lora. C A P. XXXIIII.

IN vinorum genere habetur quod Græci *Avreclav*, Latini Loram appellant. Tria huius, Iauctore Plinio lib. XIII. cap. x. sunt genera: Vinum decima parte aquæ addita, quæ musti expressi sit, & ita die ac nocte madefactis vinaceis, rursusque præclo subiectis. Alterum tertia parte eius quod expressum sit addita aquæ, expressioque decocto ad tertias partes. Tertium est ex facibus vini expressum. Prioris loræ compositionem Columella etiam docet; ex tanta nempe aquæ quantitate, quanta est musti expressa decima, vinaceis superfusa; sed

sed adiici, ait, præterea spumam defruti siue sapæ, & facem ex lacu: quorum Plinius non meminit.

Sint autem vinacea oportet, ex quibus vnius diei vinum expressum erit. Ita intrita vna nocte macerari sinenda, postero die pedibus conculcanda, & permista prælo subicienda præcipit; deinde quod fluxerit, aut doliis aut amphoris condendum.

Dioscorides similem aquæ ad mustum, modum ac proportionem retinet, sed à vinaceis loram expressam ad tertias recoquit, additque ad singulas metretas, falis sextarios duos, & huiuscemodi loram non modò *δευπερίαν*, sed & *πότιμον* nuncupari refert.

Galenus verò secundo De alimentorum facultatibus, multò differentes huiuscemodi loræ compositiones, & quidem duas habet: Vinaceis, inquit, in parua dolia coniectis tantum aquæ superfunditur, quoad omnia permadeant; quod ubi satis visum factum fuerit, in dolij fundo foramen aperitur, vt dilutum effluat, idque pro vino bibunt. Deinde rursus, ait, aliam aquam, parciolem tamen priori, vinaceis affundunt: sic vt hoc quoque potioni sit attemperatum. Priorem *σεμφυλίτην* appellari refert: ab ipsis nempe vinaceis, quæ Græcis *σίμφυλα*: alteram verò Atticæ proprietatis curiosos proprie *δευπερίαν* dici velle.

Secundam Plinij Loram Dioscorides quoque videtur descripsisse, sed tamen non tertiam ad mustum aquæ, vt Plinius, partem accipit, sed musti & aquæ æquales. Par, inquit, aquæ & musti mensura miscetur; & clementi igne coquitur, donec aqua absumatur, vbi reffixerit, picato vase reconditur.

Tertiæ loræ compositionem Cassius Dionysius Vticensis in Geoponicis Constantino Imperatori dicatis haud absimilem habet: *σίμφυλα*, inquit, hoc est, *γίγαρτα*, post musti defluxum mox euicienda sunt, & in dolia reponenda ac conculcanda. Etenim *ξύξ*, id est, fax ex his, quam patria lingua *θάμιαν* vocant, haud iniucundus fit ruralibus potus. Conficitur autem hæc lora ex vinaceis prælo antè non subiectis, sed à quibus mustum tantum modò, citra pressuram defluxit ac percolatum est. Quid enim ab ipsis exprimi vltèrius poterit citra liquoris affusionem, vbi semel prælo subditæ fuerint?

De Omphacio & vino omphacite. CAP. XXXV.

OMPHACIUM succus est acerbæ atque nondum maturæ vuæ insolatus, vsque dum densatus ac resiccatus fuerit. Dioscorides ex Thasiæ aut Amineæ Vitis vua fieri refert: potest verò & ex alterius cuiusvis vitis cruda ac immatura vua confici.

Modum resiccandi idem etiam ostendit: Oportet, inquit, ante Canis exortum expressum succum in rubro ære linteo cooperto insolare, vsque dum inspissetur, semper quod vasi concretum adhæserit, liquido reliquo permiscere, noctuque à subdialibus locis sub tectum referre: quandoquidem nocturni rores ipsum non sinunt concrefcere.

Recentior ætas omphacium appellat, haud aridum vuæ immaturæ succum, sed liquidum & consistentia vino similem, ex collectis ante maturitatem vuis præloque subditis expressum, qui deinde in vasa reconditus insolatur, vel tepenti loco reponitur, vsque dum efferuescens & sordes quasdam à se abiecerit, & faculenta resederint, & tunc quidem sale addito (vti acerbum permaneret) in vsum seruatur. Galli & Belgæ *du Verius* passim, Latinæ Agrestam: Itali *Agresto*: Hispani *Agraz* appellant.

Est autem huiuscemodi omphacium vino omphaciti non absimile, imò reuera specie haudquaquam differens, exprimi Dioscorides quod refert ex immatura atque acerba etiamnum vua, tres aut quatuor dies in cratibus, vsque dum rugas acini contrahant, resiccata, atque deinde in cados reconditum insolari.

Ceterum omphacium quod in æreo vase inaruit, adstringendi ac insigniter resiccandi potentia pollet; particeps est & abstersionis ab æreo vase contractæ.

Alterum omphacium liquidum, siue agresta, refrigerationem, resiccationem, & egregiè adstringentem facultatem habet, ori ventriculi gratum, nauseam ac cibi fastidium tollit, appetentiam excitat, alui fluores reprimat, ardores viscerum mitigat non modò sumptum, sed & foris admotum; sed tamen & iocinori lienibusque obstructis parum vtile.

De Face vini. CAP. XXXVI.

FÆX vini; quæ crustæ instar concreta, vasorum ac cadorum vinariorum lateribus adhærescit, sicca, solida, quæque in puluerem atteri potest, Officinis Tartarum appellatur: Græcis *ξύξ*, Italis *Faccia*, Hispanis *Rasura de vino*, Germanis *Weinstein* / & *wynstein*. Laudatur verò à Dioscoride è vino veteri Italico; sin minus ab alio consimili. nostra ætas eam commendat, quæ è vini non rubentis vasis collecta est, hanc Tartarum vini albi nuncupant.

Vfus huius fæcis ad multa. Argentarij argentum hac poliunt, tinctorum pannorum ad suos eam conuertunt vfus: vtilis & medicinæ.

Abundè, vt Paulus Ægineta ait, deficcat ac discutit. Adstrictoria ei subinde facultas ex vini specie, vnde colligitur, accedit.

Facit ad humidam corporis affectionem, prodest cachexia ac hydropifi, præsertim Leucophlegmatia laborantibus, singulis diebus ieiunis assumpta, instar dimidij aut integri quandoque denarij pondo, præter enim quòd serofas ac aquofas superfluitates reficcat, ac per vrinas pellat; ad alui quoque deiectionem non parum facit: profuerit verò & multò amplius, si vel calfacientibus aromatis, vel flatum discutientibus, vel etiam diureticis, vel aluum clementer mouentibus permixta fuerit: prout malè habentis conditio postulauerit. œdematosos tumores, vt Dioscorides, sola vel cum myrto cohibet: ventris profluvia, stomachique fluores in Cataplasmate sistit; fluxum item muliebrem imò ventri ac genitalibus imposita placat; phygethla nondum exulcerata ac phymata resoluit: turgentem mammam lacque profundentes, cum aceto illita reficcat.

Vritur hæc fæx non rarò: signum legitimæ ac perfectæ vstionis est, si tota inalbefcat; eousque enim vrenda. Sic vstam Græcis *σφινδρω* appellari Ægineta ait, Officinæ Tartarum vstum & Tartarum calcinatum vocant.

Vehementer causticam siue vrentem, abstergentem, ad cicatricem perducentem, adstringentem, exedentem & valdè reficcantem vim, Dioscoride auctore, habet; vngues scabros cum resina euicit; medicamentis, quæ adurunt, Paulus ait, admiscetur.

Vtendum ea, inquit Dioscorides, recenti, quoniam celeriter euanescit: vsta siquidem vini fæx, citò humida fit, ac in liquorem resoluitur. Idcirco qui sicca ea vti volet, vitreo aut vitreato vase diligenter obstructo, in calido siccoque loco repositam habeat oportet. Colliquescit verò hæc, & in liquorem resoluitur, si sacco ex lino alicubi in cella subterranea frigida suspendatur.

Appellant hunc liquorem Officinæ Oleum Tartari.

Causticam & adurentem vehementemque siccantem facultatem retinet. Lepras, scabies, impetigines, aliasque cutis & faciei fœditates citissimè tollit: addita æquali mensura ex rosæ stillatitia aqua, & cerussæ tanto, quanto ad linimenti consistentiam satis sit, quo vesperi affectæ partes illinendæ sunt.

STIR-